

MLADIKA

julij 2009
cena 3,00 €

Štev. 5-6

LIDIJA GOLC

Dobro, pa se še izboljšuje

Poezija

Marija Pirjevec

LOJZKA BRATUŽ – IZ PRIMORSKE KULTURNE DEDIŠČINE

EVELINA UMEK

Po sledih fate morgane

Tisočbesed

Novo vino in stari mehovi

Novo vino in stari mehovi	1
Zvone Štrubelj: Popotna palica in sandali	2
Zlatka Obed: Besede, ki niso padle daleč od besede	3
Nataša Konc Lorenzutti: Reka	4
Zlatka Obed: Domotvorna pot	5
Lidija Golc: Dobro, a se še izboljšuje	6
Peter Merku: Moje življenje v Nemčiji (XII)	10
Lida Turk: Okoličani!	12
Branka Sulčič: Piccolomini in naši kraji	13
Aleksander Furlan: Bilo je nekoč	16
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	17
Strokovna knjižnica Bineta Ločičnika je prišla v prave roke	18
Evelina Umek: Po sledih fate morgane	19
Pogovor z Lučko Peterlin Susič	21
Marija Pirjevec: Lojzka Bratuž – Iz primorske kulturne dediščine	23
Antena	28
Ocene:	
Knjige: N. Konc Lorenzutti, Zgovorni Jezik molka (M. Mercina); S. Eiletz, Titova skrivnostna leta v Moskvi (A. R.); Pozabljena 250-letnica – Valentin Vodnik (A. R.)	39

Na platnicah:

Pisma uredništvu; Za smeh in dobro
voljo; Listnica uprave

Priloga: RAST 4 – 2009

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu
dne 21.4.1999 pod številko 114276.
Vpisana v seznam ROC dne 15.10.2005
pod številko 11721.

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957

ISSN 1124 – 657X

Tisk: Graphart srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS za
Slovence v zamejstvu in po svetu.

IZHAJA DESETEKRAT V LETU LETO LIII.

pisma

Slovenščina in radio Trst

Veliko pripomb slišim na račun slovenskega jezika naših medijev. Tudi sam opažam, kako čut za jezik upada. Hote ali nehoti smo pač vsi pod vplivom okolja, v katerem živimo, in to je prevladujoče italijansko. Pa vendar mislim, da bi se lahko vsi bolj potrudili in skušali vsaj najbolj grobe napake popraviti. Kdor bere poročila na našem radiu ali televiziji, bi moral še posebno paziti in se potruditi. Žal pa so nekateri kar pretirano samozavestni in prepričani, da so popolni, zato se niti ne potrudijo, da bi jezik izboljšali.

Tokrat bi rad opozoril naše pisce poročil za napako, ki se po radiu zelo pogosto ponavlja. Slišimo na primer stavek:

Hiša je zgorela, a v njej ni bilo nobenega, zato niso niti vprašali za pomoč.

Očitno v hiši ni bilo nikogar in zato niso prosili za pomoč.

Vprašati (ital. chiedere) ni isto kot prositi. Vprašanje ni prošnja. Zdaj pa nekateri sprašujejo za dovoljenje, za volilno potrdilo itd., nihče ne prosi in ne zahteva, kar je slovensko edino pravilno.

(Podpis)

25,00 €

Ettore Tommasi
**SLOVENSKA PLANINSKA
TRANZVERZALA**
TRAVERSATA ALPINA SLOVENA

Slovensko planinsko transverzalo
od Maribora do Ankarana pred-
stavlja italijanskim bralcem plani-
nec in naravoslovec Ettore
Tomasi.

SLIKA NA PLATNICI: Osrednji trg v Mavhinjah, ki ga je dva tedna
skoraj vsak večer napolnilo občinstvo, je bil tudi letos prizorišče priljub-
ljenega zamejskega festivala amaterskih odrov (foto KROMA).

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij
Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli,
Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan
Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira
Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander
Mužina, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin,
Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani
uredniškega odbora.

Novo vino in stari mehovi

Sredi poletja smo in kulturna sezona je za nami. Zdaj je čas obračunov. Sprašujemo se, ali smo lahko zadovoljni z obračunom dela naših kulturnih in prosvetnih društev, naših profesionalnih in ljubiteljskih ustanov, naših šol, medijev.

Kljub vsemu lahko trdimo, da smo zadovoljni.

Morda se bo kdo vprašal: zakaj kljub vsemu? Odgovor ni lahek in ne preprost. Treba bi ga bilo razčleniti v daljšem članku. Vendar naj ga tu vsaj nakažemo. Težave imamo zato, ker je naša skupnost vedno manjša in vedno bolj pod udarom. Pod udarom tujega okolja, tujih medijev, mešanih zakonov in vedno večjega pomanjkanja tistih vrednot, ki so jih skozi čas ohranjali Cerkev, tradicija in družina.

Danes ni nič več sveto. Zvestoba, poštenost, požrtvovalnost, veselje nad življenjem – kdo jih še pozna?

In vendar: kljub vsemu smo lahko zadovoljni.

Tradicija zborovskega petja še vedno živi. To dokazuje uspeh tradicionalne revije Primorska poje, ki živi in ne kaže znakov utrujenosti. To dokazuje zanimanje za ljubiteljske nastope naših odrov. Dokazuje zanimanje za gledališko šolo Studio Art, za Malo gledališko šolo Matejke Peterlin, za Gledališki vrtljak, za ljubiteljski festival odrske umetnosti v Mavhinhah in še bi lahko naštevali in v seznam vključili dogajanje na Goriškem in v Benečiji.

Kaj je torej tisto, kar ne gre? Kaj nas pri vsem tem kulturnem vrenju moti?

Moti nas pomanjkanje vere in zaupanja pri tistih institucijah in posameznikih, od katerih bi pričakovali spodbude in zanimanje za vse to vrenje. Marsikdaj se zdi, kot da prosvetarji delamo samo za lastno zadoščenje in zabavo, za lastni užitek.

Široke množice (ne delamo si utvar, vemo, koliko nas je) pa mirno sedijo pred ekrani TV in računalnikov, planirajo počitnice in se umikajo v zasebnost.

Padec meje, ki naj bi združil Slovence z obeh strani, ni prinesel velikih novosti na kulturnem področju, prej morda na gospodarskem.

In naše elitne kulturne ustanove? Te životarijo v kroničnem pomanjkanju sredstev in nekateri njihovi upravitelji se obnašajo, kakor da ni bilo velikih zgodovinskih sprememb, kakor da še vedno stoji za njimi nepremagljiva Jugoslavija, ki je bila nekaterim radodarna mati, drugim pa mačeha. Redki so posamezniki, ki živijo v današnjem svetu, odprti današnjim novim časom.

Premnogi žal še vedno delijo dogodke na »naše« in »njihove«. Skupne ustanove vodijo z mentaliteto prešnjih časov, dnevnik obvladujejo, kot da je samo njihov, in pozabljajo, kako so bili pred leti njihovi »gospodarji« že na tem, da jim odnesejo knjigovodske knjige na sodišče.

Ali more ogrožena manjšinska skupnost, kot je naša, še upati na spremembe, na preseganje teh blokad in prepadov, ki nas ločujejo in šibijo?

Mi mislimo, da je to mogoče, zato računamo na generacijo, ki je preteklost ne bo obremenjevala in bo z zaupanjem in odprtostjo gledala v prihodnost.

Zvone Štrubelj

Popotna palica in sandali

Fragmenti poetične in narativne teologije (4)

»**J**ezus je obhodil vasi v okolici in učil. Poklical je k sebi dvanajstere in jih začel pošiljati po dva in dva... in naročil jim je, naj razen palice ne jemljejo na pot ničesar, ne kruha ne popotne torbe ne denarja v pasu, obujejo naj sandale in naj ne oblačijo dveh oblek« (Mr 6, 6-9).

Popotna palica apostolov in njihovi sandali. Znamenje gmotnega ubožstva in znamenje notranje svobode. Pojdite med ljudi kot božji vandrovc, označajte to, kar ljudem daje svobodo. Nikogar ne bo osvobodilo to, kar ima, pa naj ima še toliko denarja in dobrin. Njegove duhovne peruti se bodo razprostrle le, če bo imel pogum stopiti na pot, če bo tvegati iskati najprej pota, ki vodijo v globine srca in duha; kar naenkrat se bodo ta pota odprla na široko, v širni svet in na visoko, k višinam Boga.

Iz Jezusovega naročila apostolom diha svoboda. V tem priporočilu je skritih tudi nekaj osnovnih evangelijskih zakonov, stalnic, ki vernemu človeku, krščanstvu in Cerkvi prinašajo globino in širino.

OBHODIL JE VASI V OKOLICI IN (SE) UČIL

Premalokrat vidimo in doživljamo Jezusa kot človeka, ki se je na poti tudi sam učil. Občudoval je naravo in pokrajino, zazrl se je v lepoto lilij, se predal čaru cvetočega travnika, se vživel v neverjetno moč rasti, ki je skrita v pšeničnem in gorčičnem zrnu. Učil se je ob drevesu, ki cveti, zori in prinaša sad. Med rastočim žitom je opazil tudi ljuljko in plevel. Videl je, kako seme pade v rodovitno zemljo, na pot pa tudi na kamnita tla in med trnje. Ko je govoril o Abrahamu in o otrocih vere, je gledal in občudoval zvezdno nebo, učil se je celo iz vremena. Radovedno je skušal začutiti, odkod piha veter, rad je v molitvi pričakal rojstvo dneva in jutranjo zarjo, ob rdečem sončnem zahodu se je zamislil in tehtal pomen človekovega življenja v luči njegovega zadnjega cilja.

Svobodno je prehajal iz reda stvari k redu človeka in medsebojnih človeških odnosov. Naravo je imel za učiteljico življenja, človeka pa za učenca ve-

solja. Iz zgodb ljudi in ljudstev je rad bral modrostna sporočila. Tako zelo ga je navduševalo življenje.

Šele potem je tudi učil. Zato je lahko učil iz življenja, stvarno in preprosto, njegov nauk je bil razumljiv in nevsiljiv. Njegova beseda je bila sveža, tako blizu bistva stvarem, da se je zdela govorica Stvarnika samega: poezija, čudovita pesem in radostna pripoved o življenju.

DVANAJSTERI, POSLANI PO DVA IN DVA

Svoj nauk in pomembna sporočila je Jezus izpilil v prijateljskem krogu dvanajsterih. Gre za realno in obenem simbolično skupnost (število dvanajst nakazuje zaokroženost, polnost), kjer so zoreli in se izpopolnili Jezusovi evangelijski nauki. Verjetno se še ne zavedamo dovolj, kako pomembno je svoja osebna spoznanja preveriti, takorekoč prevetriti, v delovni prijateljski skupini. To je Jezus zagotovo delal, zato mu je tudi uspelo v zelo kratkem času preproste galilejske ribiče izuriti, pravzaprav izšolati, za svoje ambasadorje, odposlance, apostole.

Sprejel jih je na »svojo raven«. Ničkolikokrat nam evangelisti poročajo, kako jih je peljal na samo, kako jim je v ožjem prijateljskem krogu razlagal pomen prilik, kako jih je tudi šokiral z nepričakovanimi idejami in izjavami. Tri izmed njih, Petra, Janeza in Jakoba je večkrat poklical bližje kot druge; na goro spremenjenja na primer ali na vrt Getsemani tik pred izdajo, obsodbo in križanjem. Kaj to pravzaprav pomeni?

Veliko, predvsem pa to, da sam te poti verjetno ne bi zmogel, mislim, sam kot samotar. Kot človek je potreboval podporo prijateljske, ožje duhovne skupnosti. Kako pomembna je bila, nam najlepše pove evangelist Janez, o katerem evangelisti sami pravijo, da je bil učenec, ki ga je Jezus ljubil, tisti, ki je pri zadnji večerji Jezusu slonel na prsih. V svojem evangelijskem izpostavi Jezusov najlepši nagovor izbranim apostolom: »Vi ste moji prijatelji! Ne imenujem vas več služabnike, ker služabnik ne ve, kaj dela njegov gospodar; vas pa sem imenoval prijatelje, ker sem vam razodel vse, kar sem slišal od svo-

jega Očeta» (Jn 15, 14-15). V velikodušniški molitvi prosi predvsem za svoje prijatelje: »Zanje prosim. Ne prosim za svet, temveč za tiste, katere si mi dal, ker so tvoji; vse moje je tvoje, in kar je tvoje, je moje in povelečan sem v njih« (Jn 17, 9-10).

Jezus je zato ustanovil Cerkev kot skupnost svojih učenk in učencev. Ni ustanovil neke verske institucije v strogem pomenu te besede. Ustanovil je »prijateljsko skupnost«, skupnost Jezusovih učenk in učencev. Njegovega sporočila naj bi ne živeli zgolj kot versko in etično, moralno naročilo, ampak kot v skupnosti živeto in živeče izročilo. To, kar se je dogajalo med Jezusom in dvanajsterimi, naj bi se dogajalo v vsaki krščanski skupnosti: učiti se je potrebno skupaj. Tisti, ki je učitelj, odgovorni voditelj v skupnosti, naj poučuje s tem, ko se uči, skupaj s tistimi, ki jih poučuje. Jezus je to večkrat nakazal z besedami o prvih in zadnjih, o velikih in majhnih: »Največji med vami naj bo kakor najmanjši in predstojnik kakor strežnik« (Lk 22, 26).

Tudi to, da je Jezus učence poslal po dva in dva, je pomembno. Dva, zato, da sta lahko drug drugemu v oporo, da drug drugega varujeta, da se drug od drugega učita in predvsem, da skupaj pričujeta, izžarevata veselje.

SREČA IN VESELJE OB PRAZNI POPOTNI TORBI

Evangelist Luka je bil še posebej pozoren na pošiljanje učencev po dva in dva. Zapisal je: »Potem je Gospod določil še drugih dvainsedemdeset in jih poslal pred seboj po dva in dva v vsako mesto in kraj, kamor je sam nameraval priti« (Lk 10, 1). Dvainsedemdeset označuje število poganških narodov, ki so jih takrat Judje poznali. S kakšnim veseljem so se vrnil in pripovedovali: »Gospod, celo hudi duhovi so nam pokorni v tvojem imenu! Rekel pa jim je: Gledal sem satana, ki je kakor blisk padel z neba. Dal sem vam oblast stopati na kače in škorpione in premagati vsako sovražnikovo moč in nič vam ne bo škodovalo. Vendar se ne veselite, da so vam duhovi pokorni, pač pa se veselite, ker so vaša imena zapisana v nebesih« (Lk 10, 17-20).

Kako zelo poetičen je Lukov tekst in njegovo poročilo o vrnitvi dvainsedemdeseterih učencev! Oni pripovedujejo, da so jim celo hudi duhovi pokorni, Jezus pa v

preblisku vidi, kako je satan »kakor blisk« padel z neba. Zlo je obglavljeno, nebo je čisto, obzorje odrešenja odprto. Na to čistino nebes Jezus začne pisati imena poslanih učencev. Pridružujejo se jim vsi, ki so po njihovem oznanilu začeli verovati. Pisati se začanja nova zgodovina, zgodovina novih nebes in nove zemlje. Bogastvo odrešenih ni zemeljska zaloga, bančno varstvo. Tudi s prazno popotno torbo so otroci novih nebes in nove zemlje veseli in srečni, saj so bogati v Bogu. Ne potrebujejo dveh oblek, le popotno palico in sandale.

Evangelist Janez bi spet s pesniško besedo in z živo pripovedjo rekel, da pojejo novo pesem. »Pogledal sem in glej, na gori Sion je stalo Jagnje in z njim sto štiriinštirideset tisoč (kar pomeni nepregledno veliko!) tistih, ki so nosili napisano na čelu njegovo ime in ime njegovega Očeta. Z neba sem slišal glas kakor šumenje mnogih vodá in kakor bobnenje silovitega groma. Glas, ki sem ga slišal, je bil kakor zvok harfistov, ki brenkajo na svoje harfe. Pred prestolom, pred štirimi živimi bitji in pred starešinami so peli novo pesem« (Raz 14, 1-3).

Zlatka Obed

Besede, ki niso padle daleč od besede

Pomlad, 2001

Beseda, ki nisem padla daleč od besede:
izrečena v telo, govorim z zemljo, s krvjo;
ko se najdem, najprej preverim, če sem tvoja beseda,
če nisem, – sem bolečina; –
in me vzljubiš, – skozme misliš, moliš –
z menoj sobivaš, do upodobljenega dna
sredi luči: radosti, kjer beseda besedo ljubi
v vseobsegajočem, radoživem, –
ravnovesju dobrega – in zelo dobrega.

Beseda – velikokrat sem te vrgla skozi okno v molk,
toda besedni angel te je vase prestregel in me pod oknom
počakal, da ga uzrem, začutim in z njim odidem.
Tu, kjer beseda gleda življenje, si zgodovina – čas:
sedanjost – celodnevna prisotnost, –
ki jemlješ lažni svobodi svobodo in z lahkoto vodiš –
iz resnice v Resnico – po neizpodbitni Poti, v kateri
je večnostni vzpon – s pogledom v miselno globino.

Nataša Konc Lorenzutti

Reka

Tretja nagrada za prozo na 37. literarnem natečaju revije Mladika

Zlaganje iz vreč je poseben užitek. Saj se mi upira potrošniško norenje; redkokdaj se mu prepustim, pa še takrat se izgovarjam na listek, ki ga imam v torbici. Danes se mi ni mudilo domov, z listkom v rokah sem se pomešala med množico, precej sem zapravila. Morda res ne samo za tisto, kar potrebujem. Zdaj zložim še vrečke in jih stlačim v predal. Koliko jih že imam, sploh ne vem, kam naj jih še tlačim. Potem bom obesila perilo, in ko bo to narejeno, si privoščim ledeno kavo. Zraven premetavam lahkotne misli, kot da bi jih zajemala z veliko žlico iz banjice z napol odtaljenim sladoledom. Tedaj zaslišim avto. Matevž še ne more biti nazaj, zvok najinega avtomobila poznam. Čudno, na naše dvorišče redkokdo zaide. Stopim do okna.

Spodaj je bel karavan od policije.

Že tečem po stopnicah, že obračam ključ, zgrabim kljuko, odprem. Že se zapičim v dva obraza. Policisti so najbrž vajeni zaprepadenih odpiralcev vrat. Kako izgledam med podboji, pomislim, v predpasniku, blede kot vanilijev sladolep.

»Kaj je narobe?« planem, še preden onadva začneta z uvodom. Kako butaste stvari mi včasih pridejo na misel! Spomnim se na vic o kifeljcu, ki menja žarnico, in odrivam tisto misel, tisto drugo, nedojemljivo.

Primem se za podboj. Kako sem žejna! Žal mi je, da nisem že prej popila ledene kave.

»Gospa,« reče moški. »Pri elektrarni v Doblarju je avto, ki je registriran na vaše ime ...«

»Ja,« izdavam. »Mož se je šel z otrokom kopat dol, k tolmu.«

»Mož?«

»Ja. Naj ga pokličem? Je narobe parkiral? Takoj ga pokličem in mu rečem, naj umakne avto, če hočete.«

»Prosim, gospa, pokličite,« reče možakar in gre nazaj proti avtomobilu.

Z žensko v uniformi se gledava. Žensko si vedno dobro ogledam; presodim, ali je čedna ali ne; ali ima dober ali slab okus. Policistka je urejena, modra uni-

forma ji pristaja k dolgim črnim lasem. Okusno je naličena, res, ravno prav.

»Zakaj ste prišli?« vprašam, medtem ko izbiram ime na telefonu. Iščem začetno črko. »Je moj mož narobe parkiral? Mu ne boste napisali kazni, če ga zdajle dobim in mu rečem, naj umakne avto?« Najdem: Maja, mami, Matevž. Kličem.

»Ne, gospa, nič ni narobe s parkiranjem, nisva zato prišla ...«

»Kaj pa potem? Zakaj ste prišli?«

Telefon zvoni v prazno.

»Veste, tam je takšna luknja, v soteski je slab signal,« razlagam in že slutim dušič pritisk, ki me zmeraj začne trpinčiti, kadar se Matevž ne oglasi.

»Kam je šel pa vaš kolega?«

»Telefonirat.«

»In zakaj proč? Kaj ima za bregom?« Znova pritisknem na tipko za klicanje.

»Ne bi vas hotel po nepotrebnem plašiti.«

»Kaj se je zgodilo?« Telefon spet zvoni v prazno. Naslonim se na steno. »Številka trenutno ni dosegljiva. Prosimo, pokličite kasneje.«

Vedno pomislim na najhujše, vedno. Ker se najhujše stvari res lahko zgodijo. Ker je bila deklica na fotografiji, ki sta jo nekega dne, nekega petega maja, prinesla dva policista, res moja sestra ... Jaz pa sem že takrat najprej pomislila na vic o kifeljcu, ki menja žarnico.

Telefon tudi drugič zvoni v prazno. Matevž se ne oglasi. Policist pride nazaj.

»Ste ga dobili?«

»Ne, tam dol telefon ne lovi. Ampak zakaj ... Zakaj pravzaprav hočete, da ga dobim, če ni nič narobe s parkiranjem?«

»Domačini so javili, da se je v soteski nekaj zgodilo, nekdo je pogrešan, ne vemo, kdo je ... Preverjamo lastnike avtomobilov, ki so parkirani tam okrog ...«

»Dobro, mene lahko izključite.« Skoraj se že krengam s policistom. Težko obvladujem razburjenost. »Avto je napisan name, moj mož je z otrokom pri jezu, lahko ste brez skrbi. Mi nismo pogrešani ... Še kaj?«

»Ja, gospa,« reče policist. »Ob kateri uri je šel mož tja dol?«

»Kaj ga zdaj sumničite?« se razburim. »Okrog treh. Menda ne mislite, da je koga utopil?«

»Ne, gospa, sploh ne, vendar naj se nam javi, ko se vrne. Naj pokliče na enaenatri.«

»Ampak zakaj? Saj sem vam jaz povedala, da je avto naš in da mi nismo pogrešani ...«

»Dobro, dobro, gospa, nikar se ne razburjajte. Naj pokliče, da izključimo vse možnosti. Mi pa bomo šli tja in ga skušali najti.«

»Koga, pogrešanca?« se zdrznem.

»Ne, vašega moža ...«

Reka je lahko zahrbtna. Čisto mirna se zdi, čisto nedolžna, potem pa te naenkrat potegne v nekaj neobvladljivega. Če prideš v vrtinec, se spremeniš v njegovo igračko. Prej si se valjal po vodi, se poigral z njo, zdaj pa se kar naenkrat reka zabava s teboj. Postaneš nemočen, kot v nočni mori, ko ne moreš ne teči ne zavpiti, niti telefonske številke ne moreš prav vtipkati, vedno se kaj zmotiš, ves čas te nekaj preganja, nič ne steče, podobe so zmečkane kakor v pokvarjenem ogledalu, dokler se ne zbudiš v olajšanju, da samo spiš in sanjaš.

Poti do Doblarja ne bi znala opisati. Zavedem se šele, ko ustavim stričev avto ob najinemu, zategnem ročno, stopim ven, zaloputnem vrata, štrknem s ključem, ne preverim, če je zaklenjeno, samo tečem. Divjam nad sotesko, pridem do potke, po kateri se je spustil Matevž s Suzano, zavpijem:

»Matevž! Suzana!«

Reka je čisto nepredvidljiva. Nikoli ne veš, v kakšen konec se bo natekla.

Spuščam se v sotesko, slišim glasove, vpijem: »Matevž, Suzana!« Ko se prebijem skozi grmičevje do prvih skal, zagledam vrvež, reševalce, policijo. Oživljajo mojega moža, otrok kriči, neka bolničarka ga skuša pomiriti. »Suzana!« zavpijem. Otrok me zagleda in teče proti meni skozi vakuum nočne more, kot da bi ga zračni tok potiskal skozi čas nazaj.

Spuščam se v sotesko, slišim glasove, vpijem: »Matevž, Suzana!« Ko se prebijem skozi grmičevje do prvih skal, zagledam vrvež, reševalce, policijo. Matevž kleči na tleh,

ob negibnem otroku, ki mu dajejo umetno dihanje in mu masirajo srce. »Suzana!« zakričim in zgrmim po skalah na tla, z glavo udarim ob grušč, objame me tema, iz katere se nočem nikoli več vrniti.

Spuščam se v sotesko, slišim glasove, vpijem: »Matevž, Suzana!« Ko se prebijem skozi grmičevje do prvih skal, zagledam vrvež, reševalce, policijo. »Matevž, Suzana!« zavpijem s tako grozljivim glasom, da se ga sama ustrašim.

Tedaj ju zagledam. Stojita nekaj metrov stran od mravljišča reševalcev. Suzana se stiska k Matevžu, obraz mu zariva v ramo. Matevž svečano stoji, kakor pri maši, s sklonjeno glavo. Nekaj metrov od njiju oživljajo moškega srednjih let. Obstojim na skali. Zamrznem, ne morem se premakniti. Niti dihati si ne upam, kot da bi hotela darovati svojo sapo nekomu, ki jo bolj potrebuje. Vršanje v mravljišču pojenja. Ljudje obmirujejo. Povesijo glave. Zdravnik potegne belo pregrinjalo iz torbe in pokrije moškega čez obraz.

Zlatka Obed

Domotvorna pot

Zima, 2000

Beseda, – si prihod in odhod vseh poti naenkrat, utelešen dom, kjer besedo z besedo hraniš; – si gibljiva hiša sredi jaza, – prostor rojstnega kraja, kjer si vhod v hišo, ki vabi vate...

Beseda, – v ustvarjalni besedi – si prostor hiše z vrtom v kateri domuješ, ali pa greš kar sama naprej, sredi ustvarjalne besede si prostor hleva s pašnikom v katerem prespiš, ali pa greš kar sama naprej,

sredi ustvarjalne besede si prostor počivališča kjer se odpočiješ, ali pa greš kar sama naprej, sredi ustvarjalne besede si prostor hotela v katerem se lahko ustaviš, ali pa greš kar sama naprej: –

toda, če te ne ljubijo dovolj močno, ko te izgovarjajo, se obnašaš tako, kot da iščeš očeta in mater – starše, z željo, da bi bila posvojena: – se na domotvorni poti vsakomur zatekaš v objem – podarjajoče mu svojega.

Lidija Golc

Dobro, pa se še izboljšuje

Prva nagrada za poezijo na 37. literarnem natečaju revije Mladika

Čas se ustavi.

V trenutku zamrzne beseda,
obstane korak,
vročina začudeno zledeni,
spominski mlin zahrešči,
pesem se podaljša v krik
in obstane na polpoti nekje v temi.

V pravljici so ga, uročenega,
odčarali.

A tale ustavljeni čas
se ne premakne.
Čaka, da se odpre kako okno možnosti
ali odklenejo vrata veselja.

Za sedaj pa kar čaka,
takole presenečeno pri miru in na polpoti.
Čaka, da se kaj zgodi.

Po celem tednu ljubezenske suše
(mobi – dobrodošli nadomestek)
težko pričakovani vikend.
Načrti: ples ali kino ali obisk ali izlet
so dobesedno padli v vodo.
Dež naš vsakdanji, hvala ti
za tiščanje v postelji in sladka božanja.

Na koncu se je osamljenost
strnila v eno samo solzo,
zdrsela je po licu nekam noter.

Poplave solza so se že davno posušile.
Tista pa vedno bolj peče.

V dolgih in kratkih vrsticah se iztekajo pesmi,
se sprehajajo spomini in želje.
Vrstice do konca strani in čez stran.
Vesele želje gnezdiijo v sobah,
polnih nežnosti in drobnih veselj.

Doma se počakam in se pozdravim.

Kako si, Pero?
Dobro, pa se še izboljšuje.

Komaj hodi po stopnicah.
Težko govori, po prometni nesreči.

Sin z družino živi daleč v Bosni.
Žena je redko doma,
v bolnici je ...

In vendar je v bloku edini,
ki ti pridrži vrata
in te glasno pozdravi,
vselej s prijazno pripombo:
pazi, drsi,
počasipočasi,
čakaj čakaj, imaš dežnik?

Dobro, pa se še izboljšuje.

Šele potem,
ko ti drugega ne preostane, vidiš,
da obstaja tudi svet zunaj tega.
Šele potem pustiš soncu,
da te prežari in greje
tudi z drugimi srečami.

Tukaj je zdaj tista **meja**,
 ki je tudi pridna punčka ne zmore več prenesti.
 Izbiral si in si izbral.
 Enkrat moraš tudi ti
 ugotoviti, da boli.
 Ampak ne iz maščevanja.
 Zato, ker ne morem več.

Preprosto zbudiš se.
 Pretegneš, okrepiš obraz, ker
 je koža suha.
 Popiješ jogurt, si zmasiraš podplate,
 se počasi oblačiš
 med gledanjem kulture.
 Pogled na uro.
 Česanje
 in zobe ali umivanje zob pa potem česanje.
 Jutranji obred.
Preprosto kot Carver.
 Trdno, redno.
 Vsaj nekaj varnega.

Bolniška soba KC, drugo nadstropje,
 soba 3.
 Tri starejše punce.
 Niso več na kisiku,
 a same se ne morejo premikati.
 Lahko jedo, ne morejo
 hoditi.
 Lahko govorijo,
 ne razumejo več vsega,
 dogodke, ljudi, prostore
 pomešajo.
 Lulajo in kakajo v plenice.

Danes je bil **poseben večer**.
 Ena je po večerji prav previdno
 potihoma začela peti:
 Roža Marija.
 Hripava pesem je zaplavala skozi
 okno. Pa še ena vasovalska.

Vsi na kolo za zdravo telo.
 Napeti mišice, kožo podariti
 Soncu, nabirati bezeg
 dišeči po junijski sreči.
 Iskati steze v travi,
 kamor kolo ne more
 in se reševati móre težav.
 Utruditi telo za zdravo
 dušo, držati za roge
 sitne misli in voditi
 svoja pričakovanja
 v varne pristane
 oranžne potrpežljivosti

Osemnajstega marca sneži
 na forzicije, narcise, v žvrgolenje
 in v spomine.
 Pred tridesetimi leti
 na ta dan
 sem oblekla lahko poročno obleko
 in si sposodila svečano zimsko
 ogrinjalo.
 Rekla sva da in zaplesala
 na Katarini, ko je Katarina
 že rasla v meni.

Najine poti vodijo
 daleč od kolesnic
 in vzporednic, okroglo najine so.
 In je **trideset let**.

Kot dih, kot rumeni cvet,
 kot snežinka na dlani.

Vsaka žilica je napeta.
 Vsi glasovi so osredotočeni.
 Vse barve so se združile.
 Vse misli skrepenele.
 Vse pesmi izpele.
 Vsi čuti so se uglasili v lok
Čakanja.

Čakanje je težaški posel:
 ne moreš (iz)povedati,
 ne moreš premakniti,
 ne moreš odgovoriti,
 ne da se spremeniti,
 ne da se razmakniti,
 ne da se razmahniti
 niti mahniti,
 nič se ne da narediti.
 Samo čakaaaaaaaaaaaaati.
 Dočakati ali ne,
 to je zdaj vprašanje.

Z Žežlja se že vidi Vinica pa Kolpa pa Hrvaška,
 na dosegu roke ...

Na ozki poti mimo kapelic
 naju zaustavijo romarji.
 Dvesto ljudi. Pojejo in molijo.
 Za naše družine.
 Umakneva se in poslušava,
 se pokrižava in pojeva z njimi.
 Družina ni romantika.
 Čaka naju še dolga pot,
 zato se primeva za roke.

Polprivatni avtobus
 za šestnajst ljudi.
 Relacija Vinica–Maribor.
 Potniki štirje.
**Končuje se sončna
 pohodniška nedelja.**
 Pogovor žuboreč.

Rezerva za samotne dni?
 Odlaganje sprevidenja,
 da dom ne bo nikoli cilj,
 da bodo cilj vedno le poti?

Kdo čuti,
 kako je dajati dom?
 Dajati-jemati-dajati.
 In že čakati vnuke.

Tišina škreblja enakomerno in
 naravnost vate.
 Ne prestrezajo je glasovi radia,
 televizije, mobija, pralnega stroja,
 računalnika, zvonca, telefona.
 Gluha loza gozda pri Dragatušu
 je stopila v stanovanjski blok
 in se ugnezdila prav po domače
 v dnevni sobi.
 Sedim na klopici v tistem gozdu,
 mir ljubeznivo boža
 drevesa in potko in ne sme odmevati,
 ker skrbi za tihoto.
Rodovitni mir.

Saj je **samo ena težava**,
 kajne, Lars Von Trier:
 postavljanje meja.

Če bi imeli meje pri vzgoji,
 bi odrasli v srečneže.

Če bi imeli meje pri delu,
 bi videli še ostale dele dneva.

Če bi imela meje naša oseba,
 bi zmogli osrečevati še koga razen sebe.

Če bi imelo naše jutro mejo,
 bi ga mirno natakali do zadovoljnega večera.

Lars, tvoji starši niso imeli prav,
 kako naj jih zdaj popravljamo za nazaj
 in vnaprej?

Simpatičen si in tvoje ptice najvišje letijo.
 Vendar pa si s svojimi pticami vred – strašen.

*Tam v Pliberku pa malo proti zahodu
se sprehajajo
duhovi mojih prednikov.
Dihajo, govorijo, pojejo in se smejiijo.
Še jormark nekako prenesem.
Obiščem Wernerja Berga.
In očeta na Sojnicu.
Sem se pridem spočit-pogovorit.
Domov.*

*Ker čisto vse je odvisno samo od tvoje samozavesti.
Lahko se s Petrom Semoličem voziš okoli sonca,
z Veronikino Uršulo plešeš na robu sveta,
si z Nino pošiljaš lepe mejle, pomivaš črni balkon,
likaš vsa rumena od rumenih srajc,
lahko že potuješ v Avstralijo, ješ napolitanke
ali poslušaš Safri duo,
peščiš okoli Vrbskega jezera, plezaš na Konja nad jezerom,
ješ golaž na Otoku pod Piramido,
nosiš kot mula iz trgovine, iščeš naslov Anite Hudl,
zalivaš rože:*

*odvisno je od tvoje samozavesti:
to počneš vsa zgruznjena in tečna
ali pa pokončna in vesela!
Odloči se.*

*Že Marko Pavček je vedel: to ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen.
Kaj pa je napisal v prejšnji kitici?
Saj ne boste šli gledat (stran štirinajst):
mojbog kako so radovedne prsi deklic.
Mojbog, kako so napete bradavice deklet,
žena in gospa.
Nekatere imajo aerobiko, nekatere tečejo maraton,
nekatere se jezijo, ene si vzamejo katerega,
tudi če ni pravi.*

*To ni nobena pesem,
to je ena sama hvalnica ljubezni.*

Peter Merku

Moje življenje v Nemčiji

XII. Koreja kot Primorska ali Primorska kot Koreja?

Ko sem obvladal teorijo zaščitne tehnike za visokovoltna postrojenja in začel spoznavati tudi praktično stran dela v samih transformatorskih postajah in električnih centralah, me je firma kdaj poslala na obiske v tovarne aparatov in velikih električnih strojev za visokovoltna postrojenja, zato da bi spoznal delovanje in obnašanje različnih delov teh postrojenj od proizvodnje in prevoza do uporabe električne energije. Cilj našega dela je bila le zaščita posameznih delov te prenosne verige energije.

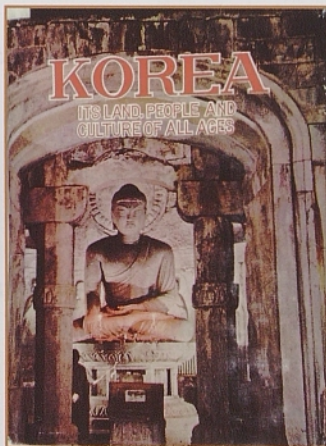
Na tak način mi je uspelo pridobiti specializacijo. Ta me je usposobila za nadaljnje delo, ki je postajalo vse bolj navdušujoče in zanimivo. Poleg vsega smo pogosto imeli v uradu tuje inženirje, ki so prihajali k nam na nadaljnje poklicno usposabljanje. Bili so nameščenci naših podružnic v inozemstvu ali naših strank iz drugih dežel in so pri nas ostali po en teden, kak mesec ali celo leto dni, da smo jih instruirali.

Moj prvi "učenec" je bil inženir Lee Bong Jong iz Che ju do v Južni Koreji, zelo discipliniran, vljuden in simpatičen mladenič. Začeti sem moral s teorijo ter ga polagoma uvesti v svoje delo. Nameščen je bil v Informandenheimu, to je v domu za goste, ki ga je Siemens imela v Nürnbergu, tako da mi ni bilo treba ukvarjati se z njim v prostem času. Ko sva pa šla, pogosto tudi z drugimi kolegi, na kosilo v našo menzo, sva se pogovarjala o vsem mogočem mimo tehnike: o družini, običajih, veri, politiki in zgodovini in ne vem več, o čem še. Njegovo pripovedovanje je bilo vsestransko zanimivo, kar sem seveda doma povedal Mirelli, ki je bila takoj pripravljena, povabiti ga na obisk in na

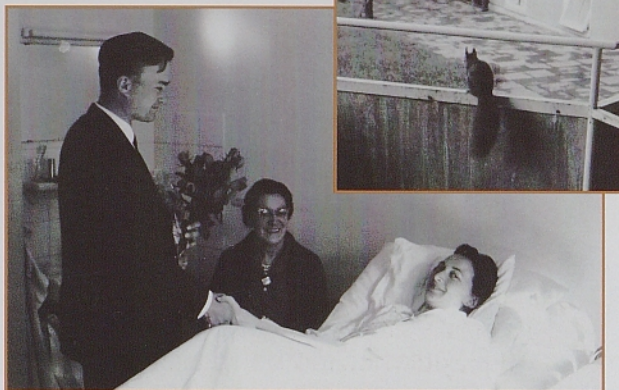
večerjo. Medtem nama je firma dodelila majhno dvosobno stanovanje, sicer spet pod streho, tako da sva imela nekatere poševne stene, a bila sva srečna, da imava svoje gnezdo. Hiša, zgrajena kmalu po vojni, je bila sicer preprosta, brez centralne kurjave, a z lepo pečjo na premog v dnevni sobi in tudi v kopalnici; kljub temu je bila privlačna, ker je stala v najlepšem mestnem predelu ob vznožju planote, prekrite z gozdom, ki nas je vedno znova zvabila na sprehode na svežem zraku. Torej sva si lahko kdaj privoščila tudi goste.

Kot rečeno, so bili pogovori s tem kolegom, ki je bil doma v nam tako tujem delu sveta, nadvse zanimivi. Globok vtis nama je naredila njegova trditev, da Korejec, ki se spreobrne v krščanskega vernika, postane žalosten. Očitno so Korejci po naravi veseli ljudje, katere njihova tradicionalna vera ne teži in kateri je krščanstvo preveč tuje. Ko je govoril o svoji materi, je pokazal ista čustva, kot jih imamo mi do svojih staršev. Danes, ko je svet zaradi globalizacije postal tako majhen, se to zdi kar samoumevno. A takrat ni bilo nekaj vsakodnevne, imeti tesne stike z Azijci; poleg tega je njihovo obnašanje med drugo svetovno vojno dajalo vtis, in to ne samo meni, da drugače čutijo.

Najbolj zanimivo je pa bilo, ko smo govorili o zgodovini. Vedel sem, da je bila Koreja v prvi polovici dvajsetega stoletja skoraj tri desetletja pod japonsko zasedbo. O tem smo najdlje govorili, ker je to gospoda Leeja očitno najbolj zanimalo. Pripovedoval je, kaj so si Japonci vsega dovolili, da bi jih asimilirali. Ni se veliko razlikovalo od tega, kar so si dovolili Italijani, da bi asimilirali nas Primorce v Italiji in tisti del Slovenije, ki so ga med vojno zasedli. Mnogim korejskim kmetom je bila zemlja 'odkupljena' in razdeljena med japonske kolonizatorje. Ukinjene so bile korejske šole, ker se je pouk moral vršiti samo v japonščini. Šolska reforma, ki neizbežno spominja na fašistično Gentilejevo reformo, je

Pogled iz dnevne sobe novega majhnega stanovanja (levo). Desno: knjižni dar korejskega inženirja.

Waldkrankenhaus, kjer sta se rodila Valentina in Igor (levo). Inž. Brahm čestita Mirelli v imenu kolegov v prisotnosti nonice Zofije Pečar – Urdih (desno). V zgornjem kotu: tudi veverička je prišla pozdravit.

stekla kot "Odlok o korejski vzgoji". Lastna imena so preobrazili v japonsko obliko, prepovedan je bil uvoz tiskovin v korejščini! Kako naj bi vsi ti posegi ne povzročili nikakih reakcij? – formiralo se je odporiško gibanje. Posledično je bilo ustanovljeno Posebno sodišče za obrambo države. Kot pri nas so tudi v Koreji bile hiše in cele vasi požgane.

Sam sem mu seveda pripovedoval o našem križevem potu pod fašistično Italijo, čemur je zelo pozorno prisluhnil, ker o tem ni sploh nič vedel. Ugotovila sva, da so najine izkušnje s totalitarnim režimom zelo podobne, kar naju je zelo zbližalo. Preden je po končanem šolanju odpotoval, nas je prišel zadnjič obiskat ter nam podaril zajetno knjigo o Koreji in njeni zgodovini, češ da sva bila midva z Mirello edina, ki sva ga ne samo povabila na dom, ampak tudi poslušala z velikim razumevanjem in sočutjem pripoved o vsem, kar so hudega prestali Korejci pod japonsko okupacijo.

Pol leta kasneje je Erlangen storil korak naprej proti zastavljenemu cilju, da bi postal vlemesto. V Waldkrankenhausu, se pravi v bolnišnici sredi gozda, je privlekala na svet najina prvorojenka Valentina. Tedaj najmodernejšo erlangensko kliniko je dala zgraditi katoliška Cerkev. Upravljale so jo nune in prej ali slej smo bili vsi družinski člani njeni gostje. Kot je bila navada, je kmalu prišel z lepim šopkom čestitat v imenu vseh kolegov najmlajši med njimi, drzni plezalec po Alpah in južnoameriških Andih, inženir Brahm. Tudi veverička iz bližnjega gozda se je vedno znova pozanimala, kako gre, in iskala kakšen lešnik za pod zob. Tako je imela novopečena mamica tudi razvedrilo.

Ob tej priliki sva prejela

veliko čestitk od vsepovsod, tokrat tudi iz Južne Koreje. V veliki voščilnici so bili podpisani kar vsi moji kolegi. Posebej so prispele še čestitke mojega bivšega prokurista Maxa Schmida, ki je medtem postal direktor, s čimer je bila povezana velika odgovornost, a tudi velika avtoriteta, in kar je zanj osebno pomenilo korak naprej proti še pomembnejši poziciji generalnega direktorja Siemens na Japonskem. Naša visoko specializirana tovarna elektronike z osemsto nameščenci v bližnjem Fürthu še ni imela direktorja na čelu, ampak samo prokurista; s tem hočem povedati, da so bili direktorji redki. Torej so bile njegove čestitke toliko bolj cenjene.

Direktor Schmid je z družino stanoval na nasprotni strani ceste, kjer so bile bolj moderne in boljše hiše. Zato se je kdaj zgodilo, da je Mirella, ko je šla na sprehod z Valentino v vozičku, srečala gospo Schmid. Ta jo je nagovorila, se predstavila in pozanimala po otroku, kar me je zelo razveselilo, ker sem uvidel, da sem kot zadnji prišlec deležen pozornosti, o kateri bi se mi v prejšnji službi v Italiji niti sanjalo ne.

Dejstvo, da je za Valentinin krst prišla k nam iz Švice za botrico Alenka Hmeljak-Maver, nekdanja Mirellina sošolka, je bilo za nas porok, da ne bomo ostali odrezani od naših ljudi. Tako se je torej pričelo novo poglavje naše družinske zgodbe.

Čestitke iz Koreje (levo). Botrica Alenka je prišla na krst (desno).

Lida Turk

Okoličani!

Okoličanom gre poziv, ki ga Odbor političnega društva Edinost naslavlja volivcem tik pred volitvami, ki naj bi v nedeljo, 25. marca 1906, odločili, kdo bo izvoljen v *mestni zastop, oziroma deželni zbor*. Prihodnji zastop

se bo poleg drugih važnih vprašanj moral ukvarjati tudi z **volilno reformo, s katero bo za mnogo let odložena usoda naše občine**. Zato bodo morali volilci zastaviti vse svoje moči, da izvolijo odločne in razumne slovenske može.

Kdo so bili kandidati, *ki bodo znali stati na višini svoje naloge*? Za I. volilni okraj (Škedenj) je kandidiral **Anton Sanzin** – Dreac, trgovec v Škedenju. Med številnimi Sancini, ki jih zasledimo v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, bi lahko domnevali, da je kandidat sorodnik Sancin Ivanke por. Godina (Škedenj, 1877-1925), učiteljice in prosvetne delavke, in to zaradi hišnega imena *Drejač*, ki je navedeno ob tem geslu. Anton Sanzin je bil izvoljen že leta 1903. Je bil morda Ivankin oče?

Otokar Rybar, kandidat v II. volilnem okraju (Ul. Donadoni), in Edvard Slavik, kandidat v III. okraju na Vrdeli, sta znana tržaška odvetnika in politika, ki sta že prej sedela v mestnem svetu.

Tudi c. kr. uradnik Ivan Gerdol, ki je kandidiral v Rojanu, je bil že svetnik v zapadnem mestnem svetu.

Ivan Goriup, posestnik in hotelir na Opčinah, se je predstavil v V. volilnem okraju (Trebče). V tržaški občinski-deželni svet je bil izvoljen že v letih 1893, 1897 in 1900.

Goriup se je pisal tudi kandidat VI. volilnega okraja na Proseku. Alojzij Goriup je bil v tej vasi posestnik in trgovec in v PSBL beremo, da je kmetom črtal dolgove, če so volili Nabergoja. V mestni svet je pred temi volitvami bil izvoljen že trikrat.

Volilci! To so možje, o katerih smo prepričani, da bodo složno delovali za blagor Vaš in ki bodo zastopali Vaše moralne in materialne koristi ...

Prihodnjo nedeljo torej na volišče z geslom: vsi in vse za našo okolico!

To je bil zadnji poziv! In vsi kandidati so bili izvoljeni.

Okoličani!

Dne 25. marca 1906., prihodnjo nedeljo, ste poklicani, da si izvolite poslance, ki naj Vas prihodnja tri leta zastopajo v mestnem svetu in deželni zbor tako velikega pomena, kakor takrat, ker bo imel prihodnji zastop poleg drugih važnih vprašanj baviti se z **volilno reformo, s katero bo za mnogo let odložena usoda naše občine**. Zato je to bolj nego kdaj potrebno, da okolica zastavi vse svoje moči v to, da pošlje v mestni zastop, oziroma deželni zbor odločne in razumne slovenske može, ki bodo znali stati na višini svoje naloge.

Zato smo prepričani, da boste Vi, spoštovani volilci naše okolice, složno volili može, ki Vam jih priporočamo spoznavno z Vašimi prvaki in zaupniki in po željah volilcev, ki so se zbirali na naših shodih. Ti možje so:

Za I. volilni okraj: (Škedenj)

Anton Sanzin-Dreac pok. Mateja
trgovec v Škedenju.

Za II. volilni okraj: (Ul. Donadoni)

Dr. Otokar Rybář
odvetnik v Trstu.

Za III. volilni okraj: (Vrdeli)

Dr. Edvard Slavik
odvetnik v Trstu.

Za IV. volilni okraj: (Rojan)

Ivan Gerdol
c. kr. uradnik v Trstu.

Za V. volilni okraj: (Trebče)

Ivan Goriup
posestnik na Opčinah.

Za VI. volilni okraj: (Prosek)

Alojzij Goriup
posestnik in trgovec na Proseku.

Volilci! To so možje, o katerih smo prepričani, da bodo složno delovali za blagor Vaš in ki bodo zastopali Vaše moralne in materialne koristi, a le po takem složnem delu vseh okoličanskih zastopnikov je pričakovati uspehov.

Volilci! Prihodnjo nedeljo torej na volišče z geslom: **vsi in vse za našo okolico!**

V TRSTU, dne 21. marca 1906.

ODBOR
političnega društva „Edinost“.

Opazka: Oni volilci, ki do sobote ne debe na dom volilnih dokumentov, naj gredo porje v soboto od 9. ure dopol. do 2. ure pop. k dobitnim komisijam; in sicer volilci I. okraja v šolo v Škedenju, II. okraja v šolo v ulici Donadoni, III. okraja v šolo na Vrdeli, IV. okraja v šolo v Rojanu, V. okraja v šolo v Trebčah, VI. okraja v šolo na Proseku. Vsakdo naj vzame kak dokument seboj, s katerim se bo mogel legitimirati, n. pr. davčno knjižico, davčno pobornico ali kak drug dokument.

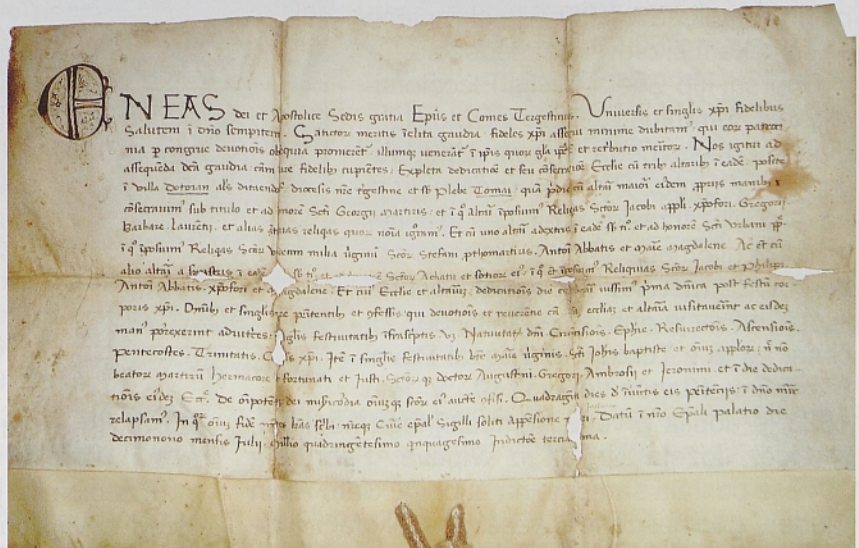
Branka Sulčič

Piccolomini in naši kraji

CERKEV V DUTOVLJAH

Sedanja cerkev v Dutovljah je zidana v posebnem slogu, ki na Krasu ni običajen. Po krepkih kamnitih stebrih je razdeljena v tri ladje. Nad stranskimi ladjami je galerija.

Prvotna cerkev je bila manjša. Posvetil jo je, kot smo že omenili, tržaški škof Piccolomini, poznejši papež Pij II. Cerkev je bila posvečena vzhodnorimskemu mučencu sv. Juriju. Nekateri zgodovinarji so mnenja, da so bili v Dutovljah templarji (viteški red od leta 1119 do leta 1312), ki so nadzorovali trgovske poti, zato naj bi bila cerkev posvečena temu svetniku. O tej posvetitvi priča dragocen pergament z datumom 13. julij 1450 iz tomajskega župnijskega arhiva. Kasnejši tomajski župnik Anton Ukmar se je hotel prepričati o njegovi ve-

Pergament o posvetitvi dutovske cerkve (iz zbirke Tomajskega župnijskega arh.).

rodostojnosti in ga je dal v presojo tržaškemu zgodovinarju Kandlerju. Kandler je omenjeno li-

Doprnski kip Pija II.

Župnik Albin Kjuder.

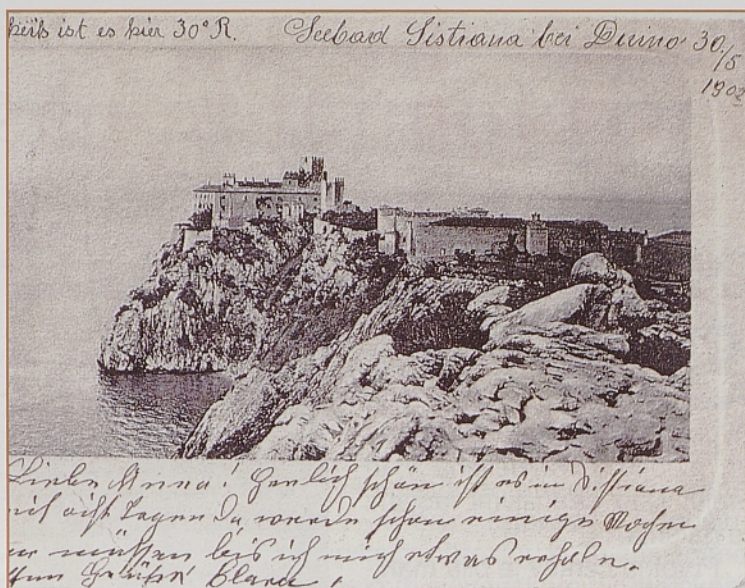

Cerkev v Dutovljah.

stino vrnil 31. januarja 1855 in jo ocenil za avtentično, čeprav na njej manjka škofov podpis. Kot dokaz pa so vrvice, na katerih je visel škofov pečat. Za tržaškega zgodovinarja je listina še posebej dragocena, ker izpričuje, da je bil Piccolomini zares tržaški škof. Originalno Kandlerjevo pismo je shranjeno na tržaškem škofovskem sedežu.

Doprsni kip Eneja Silvija Piccolomini je v notranjosti cerkve v Dutovljah, desno od glavnega vhoda. Upodobljen je kot papež Pij II. po vzorcu, ki je na pročelju tržaške stolnice, in sicer levo od glavnega vhoda. Seveda sta podnapisa različna, ker sta cerkvi različni. Cerkev je dobila sedanji videz za časa, ko je v Tomaju služboval Pavel Francišek Klapše leta 1740. V letu 1823 je dobila prvega samostojnega kaplana, in sicer Jožefa Uršiča iz Vipave. Februarja 1947 je postala samostojna župnija. Sam Albin Kjuder, pooblaščenec tržaškega škofa in takratni tomajski župnik, a Dutovec po rodu, je za prvega župnika v Dutovljah imenoval g. Alfreda Juga.

Kasneje je bila cerkev še večkrat obnovljena oziroma popravljena. Leta 2007 so obnovili celotno kamnito streho, ki je sedaj pokrita z novimi kamnitimi skrlami, tipičnimi za kraško arhitekturo. Vsak, ki zaide v Dutovlje, lahko občuduje ta dutovski biser.

Devinski grad (iz arh. Zgodovinskega odseka NŠK v Trstu).

DEVINSKI GROFJE

Piccolomini je poskusil vse poti, da bi branil pred devinskimi grofi Walsee pravico, ki jo je imel škofijski kapitelj in sam škof do imenovanja župnikov v kraških župnijah, kjer so živeli Slovenci. Devinski grofje Walsee so se sklicevali na teritorialno pravo, t. i. »iure territori« in to v vseh župnijah, kjer je župnika do tedaj imenoval kapitelj. Sam Piccolomini, kot piše v Komentarijih (I. knjiga), je postal žrtev zasede, ki jo je organiziral »devinski gospod«.

Ker grofje niso spoštovali pravic škofijskega kapitlja, je spor prišel do cesarja. Piccolomini je dodelil kapitlju 1. februarja 1448 še tomajsko in bistrsko faro. Toda cesar, da ne bi še naknadno razburil mogočnih vazalov, kakršni so bili grofi Walsee, je odlašal pri reševanju spora. Kapitelj se je zato obrnil na Sveti sedež in papež Nikolaj V. je imenoval za razsodnika koprškega škofa Gabrieleja de Gabrielija, ki je obsodil grofa Walsee v odsotnosti. Do končne sprave med kapitljem in grofi Walsee je prišlo s Piccolominijevim posredovanjem 15. junija 1453 v Senožečah.

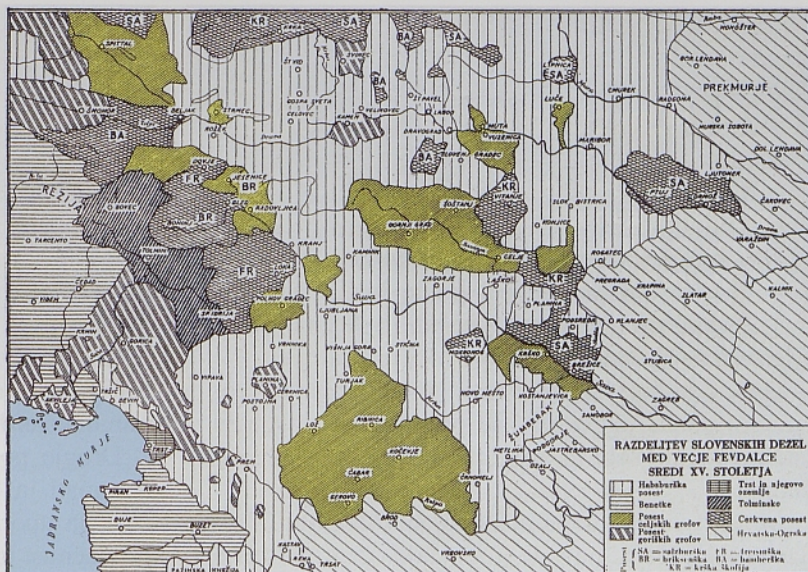

Iz zbirke MPZ Fanje izpod Grmade.

DEDIŠČINA CELJSKIH GROFOV

Na dinastijo celjskih državnih knezov nas po eni strani spominja izjemni in hitri vzpon nekdanje svobodne gospode Žovneških: leta 1322 so izumrli vovbrški grofje in gospoda Žovneški so podedovali njihova številna posestva, tako tudi grad v Celju. Leta 1341 so postali celjski grofje, v letih 1397-1399 je sledilo širjenje celjskega gospostva na Hrvaško, leta 1406 je Herman II. Celjski postal »grof celjski in zagorski, ban dalmatinski, hrvaški in slavonski«, leta 1418 Celjani podedujejo gospostva Ortenburžanov na Koroškem in Kranjskem, leta 1423 Celjski grofje postanejo neposredni državni gospodje in leta 1436 še državni knezi v novi Celjski kneževini.

Po drugi strani nas nanje spominja njihov tragični konec, ko je zadnjega Celjana Ulrika II., ki ni imel moških potomcev, leta 1456 v Beogradu zahrbtno umoril madžarski plemič Vladislav Hunyadi. Njegov brat pozneje postane kralj Ogrske pod novim imenom Matija I. Pri nas je poznan kot Kralj Matjaž. Takoj se je vnel boj za celjsko dediščino, saj je bil Ulrik II. najimenitnejši in najmočnejši grof, celo bolj od samega Friderika III. Vdova Katarina je sicer hotela posestva obdržati, češ da je edina dedinja, ker so otroci umrli pred svojim očetom, njenim možem. Cesar Friderik III. je bil za take razlage gluhi in je začel nemudoma uveljavljati svoje zahteve po pogodbi iz leta 1443 s Celjani, ki je določala, čigava

Posest Celjskih grofov (v rumenem), iz knjige Zgodovina Slovencev.

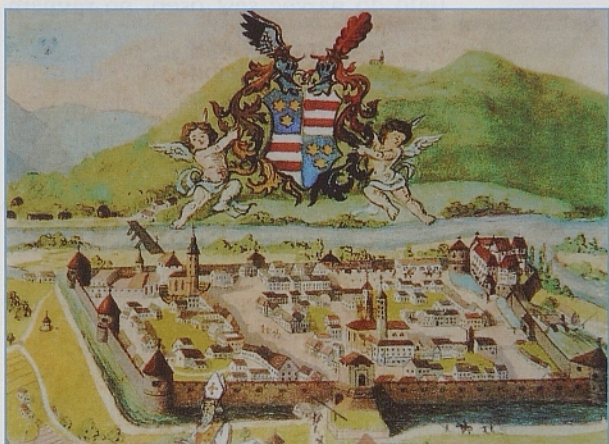
bodo ozemlja v primeru, da ena od dinastij ostane brez zakonitega naslednika.

K zaključku boja za dediščino je pripomoglo dejstvo, da je bil že naslednjega leta umorjen mladi Ulrikov sorodnik, kralj Ladislav Postumni. Tedanji hrabri celjski vojskovodja Jan Vitovec je prestopil na Friderikovo stran in ženi ubitega Ulrika ni preostalo drugega, kot da se je odpovedala dediščini za dosmrtno rento.

Habsburžani so podedovali tudi celjski arhiv in ohranili le tiste listine, ki so bile pomembne za njihove politične in gospodarske namene. Med ohranjenimi (okoli 850 listin) skoraj ni takih, ki bi govorile o dedovanju ali oporokah.

Mogoče bodo imele novejšje raziskave do Celjanov drugačen odnos, objektivnejši od tistega, ki ga je dosledno gojil Piccolomini, ki jim je bil docela nenaklonjen in je redkokdaj našel prijazno besedo za modri

grb s tremi rumenimi zvezdami, ki spominja na današnjo slovensko zastavo. Vsekakor so Piccolominijski podatki v raznih njegovih delih in pismih dragoceni. Z izredno natančnostjo, kakršno je imel po naravi, je na primer opisal obred vojvodskega ustoličevanja na Gosposvetskem polju na Koroškem.

Celje z grbom (v Pokrajinskem muzeju v Celju) in Friderik III. (iz knjige Habsburžani).

Aleksander Furlan

Bilo je nekoč

O bičaji so navade naših prednikov, ki so po ustnih ali pisnih virih prišle do nas, največ s ponavljanjem besed, pesmi in dejanj, iz leta v leto za več generacij, so torej del nas samih.

Danes, še bolj kot kdaj prej, ima ohranjanje izročil svoj pozitivni pomen, na preprost in enostaven način povemo sebi in drugim, kaj smo in kam spadamo.

Morda zveni ta uvod nekoliko starokopitno, vendar ni tako; če te navade in običaje opustimo, smo pretrgali vez z našo preteklostjo, prerezali smo sami sebi korenine, kar gotovo ni dobra stvar, ker drevo brez korenin usahne, ne rase več.

Ni nujno, pravzaprav je nemogoče, da živimo po starem kot naši nonoti; živeti moramo z današnjim načinom življenja, iti v korak s časom, včasih pa se spomniti, od kod prihajamo, nam ne more škoditi, nasprotno, dalo nam bo gotovost in samozavest, da smo v prostoru, kjer živimo, zares doma. Gotovost in samozavest, dobrini, ki postajata vse bolj redek pojav.

Navade, običaji in narodna izročila so bili včasih med nami veliko bolj spoštovani in upoštevanji, ljudje so, takorekoč, po njih živeli, se veselili in žalostili. Vsak praznik ali pomemben dan je bil priložnost za obnavljanje nekega nenapisanega obreda, ki je ustvarjal v družini svečano vzdušje. Celotna smrt v hiši je zahtevala določen način vedenja in obnašanja.

Vse to so naši predniki znali podajati naprej na-

slednjim rodovom, dokler se ni vse zamešalo v modernem načinu življenja. Preko močne tuje medijske reklame smo začeli sprejemati drugačne navade, ki z našo preteklostjo in z nami nimajo nič skupnega. Kar je še domačega ostalo, je, žal, samo bled spomin nekaterih starejših ljudi.

Drugje po svetu znajo svoje narodno bogastvo ohranjati in ceniti neprimerno bolje kot mi, svoja izročila uporabljajo in ponujajo celo kot turistično privlačnost in si s tem ustvarjajo še vir zaslužka.

Mi pa praznujemo »befano«, »halloween« in še druge take uvožene neumnosti, kar, seveda, nikogar ne zanima, razen nas samih, ker smo prepričani, da je tuje lepše in boljše.

Naj bo ta prispevek spodbuda za ohranjanje, kar je še ostalo od našega. Da razumemo čas, v katerem sem odrasčal, in ljudi, pri katerih sem prišel na svet, bom povedal o neki navadi, ki je bila pri nas doma še močno občutena, upam, da ne samo pri nas.

Rodil sem se na Greti pri Trstu, ki je bila takrat še v veliki meri kmečko-vrtnarsko predmestje z značilnimi domačijami, posejanimi po bregu, in naša se ni dosti razlikovala od ostalih. Družina se je preživljala z vrtnarstvom, bili smo, kot se reče po tržaško, »mandrierji«, pridelovalci zelenjave. Redili smo živino in še druge živali, zraven še dva konja, za katera so bili potrebni vozovi za razna dela in potrebe. Pod lopo je med drugimi bil tudi voz za prevažanje

oseb, pravili smo mu voz za »na š'pš«, štajervagen, v Sloveniji mu pravijo zapravljičevček, na katerem se je lahko peljalo do največ šest oseb, po ravnem seveda.

Kljub temu da je bilo na vsaki mandriji dela na pretek in čez glavo, si je moja družina kdaj privoščila malo razvedrila in se s tem vozom, zapravljičevkom, peljala na »daljši« izlet, prosim, ne smejte se, do Sežane, Tomaja, največ do Vipavske doline. Danes se zdi to smešno, saj to ni več nobena razdalja, do teh krajev pridemo z avtom v četrto uro vožnje. Kako človek uživa svet in kraje v takem, počasnem potovanju, je stvar, ki se ne da opisati v enem stavku, treba je poskusiti.

Poroka (Ustje) leta 1938. V prvi vrsti, v naročju none, je "Sandrin"; oče je zadaj, z dvignjenim kozarcem, tik njega pa nono.

Ribolov v Bohinju.

Na dan izleta je moral gospodar vstati že ob štirih zjutraj, da je nakrmil konja, ga okrtačil, počesal grivo in rep, mu namazal kopita in še nešteto drugih opravil. Če je bilo še kaj časa na razpolago, splesti v grivo rdeče in bele trakove, da bo zgledalo bolj praznično. Vse je moralo biti čisto, lepo, dobro pripravljeno in urejeno.

Med tem časom, bolj pozno, je vstala družina, se pripravila za na pot in ob določeni uri sedla na zapravljička. Kot hišni starešina se je zadnji usedel na voz nono, vzel v roke »žajglo«, bič, in preden je ošfrknil že vpreženega konja s »cuglami«, vajetmi, rekel na glas, da smo ga vsi dobro slišali: »Homo u Buažjem jemjene,« nakar smo vsi drugi odgovorili »homo«, pojdemo.

In smo šli. Do kod? Peljali smo se po dvorišču, dobrih sto metrov, do ceste, in že tam poskakali na tla in nato šli peš v reber od Grete do Obeliska na Opčinah, da ja ne bo konj, uboga žival, vlekel gor po Trsteniku mlade in zdrave ljudi.

Na Krasu, kjer ni velikih vzpetin, ni bilo posebnih težav, na ta izletniški dan je bilo vse v redu. Pri gostoljubnih prijateljih in znancih smo se imeli lepo, smeha in petja ni nikoli zmanjkalo.

Po nonotu je to lepo družinsko navado sprejel moj oče, žal za zelo kratek čas, ker je mlad umrl.

Je pa nekaj tega družinskega izročila ostalo pri meni. Čez leta, ko sem z avtomobilom vozil na izlete svoje otroke in družino, če smo šli le za kakih sto kilometrov daleč, sem vsakokrat, preden sem prižgal motor, rekel: »Homo u Buažjem jemjene,« za kar se je »klapa« v takrat polnem avtomobilu smejala in iz tega zbijala šale, češ da ne gremo prav tako strašno daleč, niti na severni tečaj ne, ne na drugo stran celine in podobno. Dobro v tem je bilo, da smo odšli že od doma nasmejani in dobre volje, kar na vsakem izletu prav pride.

Še zdaj, ko se že precej let vozim in sedim v avtu sam, če grem le na malo daljšo pot, še zmeraj sam sebi rečem: »Homo u Buažjem jemjene!«

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da sta v desetih dneh med marcem in aprilom v Ljubljani umrla dva velika slovenska prevajalca, oba več kot devetdesetletna, najprej po daljši bolezni Janez Gradišnik (prevajal je iz angleščine, nemščine in francoščine), za njim pa po padcu v kopalnici Radojka Vrančič (prevajala iz francoščine) ...
- da so se v zadnjem tednu v marcu v gnezda v Prekmurju, ki so jih zapustile septembra, vrstile prve štoklje in tako naznanile domačinom konec zime in toplejše vreme ...
- da je pritrkavanje na zvonove (»tenkljanje« na Krasu) star slovenski običaj, ki bi bil moral pred dvema desetletjema, ko so po slovenskih cerkvah začeli uvajati elektronsko pritrkavanje, ugasniti. Toda ročno pritrkavanje je kljub temu vztrajalo dalje in danes je spet v razcvetu ...
- da so poslanci italijanskega parlamenta menda bolje plačani kot poslanci evropskega parlamenta v Bruslju ...
- da bo Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), ki ima okoli tisoč članov, od tega 400 aktivnih, in ki je včlanjeno tudi v svetovno združenje »Birdlife«, jeseni slavilo 30 let obstoja ...
- da je na različnih krajih po Sloveniji, predvsem na Dolenjskem, po komunizmu oživel star velikonočni običaj sekanja pirhov in da je do zadevnih tekmovalj letos prišlo posebno na velikonočni ponedeljek ...
- da je italijanski zgodovinar Luca Pignataro v mednarodno urejevani reviji »Nuova rivista storica« objavil esej o slovenskih katoličanih med drugo svetovno vojno ...
- da so vse tri zadnje slovenske vlade vedele za pogodbo, ki je bančnemu ravnatelju Kramarju obljubljala »škandalozno« nagrado milijon evrov, kakor je na okrogli mizi evropskih poslancev v Kranju povedal poslanec Lojze Peterle ...
- da je pri založbi Mladika v pripravi Biografija v slikah pisatelja Alojza Rebule ob njegovi 85-letnici ...

Strokovna knjižnica Bineta Ločičnika je prišla v prave roke

Decembra 1986. leta je v Trstu umrl priznani gradbeni strokovnjak-statik in velik rodoljub Bine Ločičnik, dipl. gradb. inž. Ob praznovanju Univerze v Mariboru se je izpolnila ena izmed njegovih zadnjih želja. Bogato strokovno knjižno zbirko (okrog 250 enot), ki jo je Bine Ločičnik vseskozi vestno zbiral s področja matematike, fizike, mehanike in gradbenih konstrukcij, je vdova gospa Eugenija Ločičnik podarila Univerzi v Mariboru. Nabavna komisija

Bine Ločičnik.

Univerzitetne knjižnice v Mariboru je v svoj fond uvrstila 117 knjig, ostale so na razpolago. Za to izjemno darilo se je rektor UM prof. dr. Alojz Križman javno zahvalil in rojakinji iz Trsta gospe Eugeniji Ločičnik svečano izročil zahvalno listino na Dan univerze, dne 18. 9. 1991.

Inženir Bine Ločičnik se je rodil v Trstu leta 1919. Starši (oče Štajerec, mati Primorka) so se z enoletnim otrokom preselili v Maribor, kjer je obiskoval osnovno šolo in maturiral na realni gimnaziji. Po maturi se je vpisal na tehniško fakulteto v Ljubljani in diplomiral na oddelku za gradbeništvo.

Vojna vihra mu ni prizanesla. Sprva se je zašel v Senožeče na dom svoje matere. Nato se je preselil v Ajdovščino, kjer so ga Italijani zaprli. Pozneje so ga odpeljali v koncentracijsko taborišče Montecarlo-Savona v Italiji. Od tam so ga Nemci po kapitulaciji Italije leta 1943 odvedli v taborišče v Mantovo. Iz taborišča je pobegnil, se vrnil v Ajdovščino in se tam poročil z domačinko Eugenijo Stibil. Po končani vojni leta 1945 sta se z ženo preselila v njegov rodni Trst. Takrat je bil Trst pod anglo-ameriško upravo. Bine Ločičnik je takoj dobil službo kot glavni inženir pri cestnem podjetju Anas, kjer je ostal do priključitve Trsta Italiji leta 1954. Takrat je izgubilo službo mnogo ljudi.

Med tem časom je do leta 1946 že izgotovil statične račune za CRDA (Cantieri Riuniti dell'A-

driatico), in sicer za most prek Save pri Litiji. V samem Trstu pa je izdelal statične račune za dva glavna mostova: Ponte Bianco in Ponte Verde (prometni in železniški most). Našteli bi lahko še most, ki veže Trst z Miljami, potem mostova v Dolini in Gabrovci in konstrukcijo železnega mosta čez Vipavo pri Ranzianu. Zelo pomemben je tudi njegov delež pri gradnji Avtoceste sonca na odseku v bližini Rima. Na žalost pa vseh teh in še drugih del inž. Ločičnik ni mogel podpi-

sati, ker ni bil italijanski državljan. Državljanstvo je dobil šele dosti kasneje.

Po prihodu Italije je Bine Ločičnik odprl svoje gradbeno podjetje skupaj z družabnikom inž. Carlinijem. Podjetje je gradilo številne stanovanjske objekte. Veliko podjetij je angažiralo inž. Ločičnika za statične račune pri njihovih betonskih konstrukcijah. Med temi je bil sila pomemben Ločičnikov delež pri gradnji Kulturnega doma v Trstu, ki so ga odprli leta 1964. Ker takrat inž. Ločičnik še vedno ni bil italijanski državljan, je delo podpisal inž. Combi. Dokumentacija o njegovem delu je v rokah vdove.

Inženir Ločičnik si je v Trstu pridobil ugled in spoštovanje stanovskih kolegov, med katerimi je bilo tudi mnogo Italijanov. Bine Ločičnik je bil Slovenec, ki bi se lahko – tako kot mnogi drugi strokovnjaki – zgubil v večinskem narodu, pa se to ni zgodilo. Ni bil samo zvest svojemu narodu, bil je do kraja prepričan demokrat in brez strahu povsod zagovarjal svobodomiselne ideje. Njegova želja, da bi počival v svoji ljubljeni štajerski zemlji, se je uresničila. Pokopan je v Mariboru. Njegova bogata zbirka knjig pa je prišla v prave roke: študentom, mladim raziskovalcem in vsem stanovskim kolegom širom po Sloveniji.

Evelina Umek

Po sledih fate morgane

Dragi bralci,

tokrat vam ponujamo odlomek iz dela Eveline Umek *Po sledih fate morgane*. Marica Nadlišek Bartol 1867-1940. Gre za romansirano biografijo pisateljice, publicistke, urednice prvega slovenskega ženskega lista Slovenka in vsestranske kulturne delavke Marice Nadlišek Bartol, matere pisatelja Vladimirja Bartola. Rojena v Trstu leta 1867, kjer je preživela otroštvo in mladost ter si ustvarila številno družino s poštnim uradnikom Gregorjem Bartolom, se je po prvi svetovni vojni zaradi naraščajoče narodne napetosti in potrebe po boljših življenjskih pogojih odselila v Ljubljano. Tu pa se ji je marsikatera želja razblinila. Ko je zapustila fašistični Trst in z vlakom dospela v obljubljeno Ljubljano, je bila prisiljena soočiti se s kruto resničnostjo položaja begunke. Razočaranje, ki ga je doživela, in tragičnost njenega položaja v novi domovini zelo dobro izstopata v spodnjem odlomku.

Pa še nekaj o avtorici tega dela. Evelina Umek se je rodila 1939. v Trstu. Maturirala je na klasičnem liceju v rojstnem mestu, nakar je v Ljubljani diplomirala na Oddelku za slavistiko Filozofske fakultete. Napisala je več knjig za otroke (*Klatimaček Grof*, *Capek in Klara*, *Slovar radovednega Tačka*) in veliko prevajala iz italijanščine v slovenščino (dela Giannija Rodarija, Marcella Argilija, Itala Calvina, Dacie Maraini in uspešnico Renata Ferrarija *Murvo Fabianijevih*). Pri založbi Mladika so izšli mladinski deli *Sprehod z baronom* in *Malka gre v Trst*, zbirka novel *Mandrija in druge zgodbe* ter romana *Frizerka* in *Hiša na Krasu*.

Hodili sta od hiše do hiše in pri vsaki vprašali, ali imajo kaj prostora. Povsod so jima odgovarjali, da imajo vse zasedeno. Marici se je zazdelo, da bodo najbolje vedeli na občinskem uradu, ali je kje kakšno stanovanje prazno.

Sedli sta na klop pred uradom in čakali, da se od nekod prikaže uradnik. Mimo je prišlo več duhovnikov, ki so na kolesih ali peš zavijali v stavbo poleg cerkve.

Potem sta le potrkali na vrata občinskega urada in uradnik jima je milostno naklonil nekaj minut svoje pozornosti. Marica mu je povedala, kako težko živijo v vagonu in da iščejo stanovanje.

Uradnik jo je pogledal in rekel: »Gospa, stanovanja so, toda kaj ko pa ne morem razpolagati z njimi.«

Odločila se je, da zavije tja, kamor so vstopali duhovniki, v veži je bilo prislonjenih nekaj koles, iz prvega nadstropja pa je bilo slišati vesele glasove.

Marica se je s Ksenijo povzpela po stopnicah in vprašala po župniku, rekli so ji, da je prišla v kaplanijo in ne v župnišče.

Saj bi ji lahko tudi kaplan svetoval, je pomislila, in razložila, da je Primorka, da je prišla z družino v Jugoslavijo in da išče streho nad glavo.

»Mislim, da imate dovolj prostora,« jim je poodčitela, »domačini bi se morali nekoliko stisniti in sprejeti nas uboge Primorce ...«

Žal, se ne da ničesar narediti, so jo odslovili.

»Mogoče bi bilo kaj na Ježici,« ni izgubila upanja.

»Ježiški župnik je pri našem župniku,« so jo napotili v bližnje župnišče.

Komaj sta stopili iz sobe, že so duhovniki začeli igrati na klavir in peti...

V župniški veži je bilo zelo živahno, iz kuhinje je zapeljivo dišalo, strežnik je nosil iz kleti vino, Marica se je obrnila na kuharico, ta jo je napotila na strežnika, strežnik pa ji je povedal, da pravkar prihaja ježiški župnik po stopnicah.

Vprašala ga je, ali ve za kakšno stanovanje, vendar ni vedel za nobeno.

»Kaj pa letoviščarji, ki se jeseni vračajo v svoja ljubljanska stanovanja?«

»Morebiti,« je bil kratek.

In tako sta se s Ksenijo napotili čez polje na Ježico. Ljudje so z njih spravljal krompir, ob cesti je cvetel podleseki, znanilec jeseni. Ksenija bi ga rada trgala, toda Marici se je mudilo, rada bi ujela vlak, ki naj bi z Ježice ob šestih odpeljal v Ljubljano.

Po dobri uri hoje sta prišli do hiše, kjer naj bi se izpraznilo stanovanje. Toda odgovorili so ji, da bo gospoda ostala tudi čez zimo na Ježici. Utrujeni, izmučeni, z zavestjo, da je bila vsa dolga pot zaman, sta šli na postajo, kjer jima je uradnik povedal, da je vlak odpeljal že ob petih in da do naslednjega jutra ni nobenega vlaka za Ljubljano.

Ni jima preostalo drugega, kot da se peš odpravita do Ljubljane, prehoditi sta morali novih šest kilometrov.

Naslednje dni je spet deževalo, znanci in znanke so jo spraševali, ali nima še stanovanja in hudo ji je bilo, spraševala se je, ali niso vredni, da bi imeli streho nad glavo tako kot drugi ljudje. Ko je stopila v kakšno toplo in zakurjeno sobo, se ji je zdelo, da nikoli več ne bo doživela takega udobja.

Nekega dne je bila povabljena na sejo, na kateri so, danes bi rekli angažirane ženske tistega časa, Marica pa jih imenuje naše ženstvo, ravpravljaše, kako bi proslavile dan osvoboditve.

Marica je nekatere poznala, nekaterih pa ni, vse so jo spraševale, ali že ima stanovanje, ena izmed njih se ji je zdela še posebej netaktna, skoraj brezčutna.

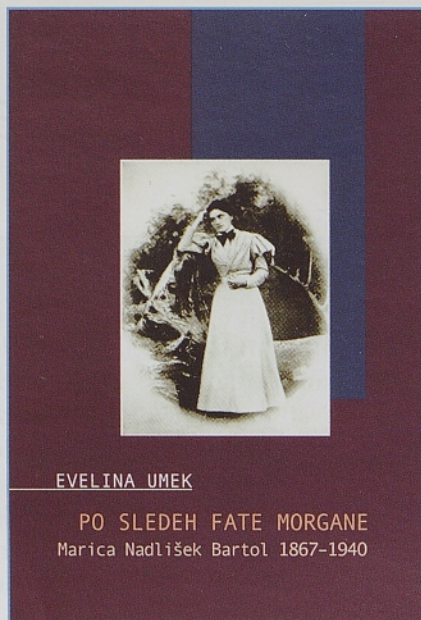
Rekla ji je: »Tak trenutek je pač!« Se zasmejala in se obrnila stran.

Preprosto ni mogla verjeti, da nekdo prezre njeno trpljenje in trpljenje njene družine, potem ko so morali zapustiti dom in domačo zemljo. Da ne bi gledala njihovih brezbržnih obrazov, je, kakor hitro je bilo mogoče, odšla. Zunaj je bilo temno in mrzlo, lilo je in tresel jo je mraz. Ko je prišla do vagona, je bila do kože premočena, otroci so jo že čakali. Vsa obupana se je vrgla na posteljo in zajokala, vse popoldne je zadrževala solze, zdaj pa je ihtela kot majhen otrok. Z njo so zajokali tudi trije najmlajši.

Otroci so pospali, Marica pa je še dolgo bedela in razmišljala o svoji bedi. Mimo so vozili vlaki in zdelo se ji je, da ji kolesa zlobno šepetajo: Stori kot Ana Karenina, vrzi se pod vlak, tako bo konec tvojemu trpljenju.

Ona pa je v svoji notranjosti odgovarjala: Jutri! Jutri!

Bili pa so tudi dnevi, ko jih je kljub stiski in življenju v vagonu prevzela nenavadna radost. Nekega

jutra, ko so poležavali, so jih zajeli zvoki godbe, ki je igrala domoljubne pesmi. Naprej zastava Slave, Slovenec sem ...

»Veš, mama,« se je oglasila mlajša hčerka, »čeprav smo v vagonu, sem rajši tukaj, srce mi poskakuje od veselja, tam doli pa smo kar naprej morali poslušati italijansko himno.«

Otroci so začeli peti vse domoljubne pesmi, kar so jih poznali, radi so peli tudi srbske pesmi. Ena jim je bila posebno všeč. »Se spominjaš, mama,« so rekli, »kako smo ti mašili usta, ko si pela na glas Onam onamo ...?«

»Dražila sem vas,« jim je odgovorila Marica.

»Dražila,« so se čudili, »pa veš, da je bilo nevarno?!«

»Zato pa jo zdaj zapojte,« jih je vabila.

In so peli ... Vendar so bila tudi žalostna jutra, ko niso vedeli, kako preživeti dan, v vagonu je bilo umazano, mrzlo, še vedno je smrdelo.

Potem so se nekateri porazgubili po mestu, najmlajši pa so se šli gret v železničarsko kuhinjo.

Potem je spet posijalo sonce in življenje je postalo spet znosno.

Včasih je s strahom pomislila, da bi lahko kdo vdrl v vagon in jim storil kaj hudega ...

Potem so jih pripeljali na drug tir, postavili so jih tik ob opazovalčevi hišici, ki je visoko gori z okna dajal povelja premikačem, tudi sredi noči je odmevalo: »Na osmi, na deveti tir!«

Njegov glas je Marici zagotavljal varnost. Ropota je bilo neprimerno več, klicu z okna so odgovarjali premikači, lokomotive so žvižgale in kolesa so lomastila po tirih. Zrak je bil zadušljiv, ker je v njem lebdel premogov prah, ki jim je polnil sapnik in pljuča, kar naprej so kašljali. Premikanje lokomotiv je trajalo včasih vso noč do treh, petih zjutraj, le s sobote na nedeljo je bilo bolj mirno.

Vmes med vpitjem in hrupom pa se je oglasalo veselo žvižganje in tudi kakšna pesem je tiho zazvenela.

Odlomek iz romana Eveline Umek **Po sledeh fate morgane, Marica Nadlišek Bartol 1867-1940**, © Mladika, Trst 2008.

Pogovor z Lučko Peterlin Susič

Sredi junija se je v Finžgarjevem domu na Opčinah odvijal že osmi gledališki teden za najmlajše ali Mala gledališka šola Matejke Peterlin, kot so prireditve poimenovali po nepozabni in neutrudni mentorici in igralki, ki je preminula pred dobrim letom dni. Duša te prireditve je od vsega začetka prof. Lučka Peterlin Susič. Njej smo ob letošnji osmi izvedbi postavili nekaj vprašanj.

➤ **Kako se je porodila zamisel gledališkega tedna? Kdo je dal pobudo zanj?**

➤ Če se prav spominjam, je bila Matejka Peterlin tista, ki je predlagala, da bi ob koncu pouka poskusili prirediti večdnevni gledališki tečaj za otroke. Opazila je namreč, da je želja po odrskem udejstvovanju razširjena tako med starši kot med najmlajšimi. Jaz sama sem se takrat že dolgo ukvarjala s predstavami, v katerih so nastopali otroci in najstniki, pisala sem radijske in odrske igrice oziroma priredbe, Matejka pa je ob svojem nastopanju pri Radijskem odru vodila tečaje lepe govorice in občasno tudi odrske – predvsem šolske – nastope. Da bi bil tečaj še bolj profesionalen z odrskega vidika, sva soglašali, da bi bilo primerno, če bi celoto režiral poklicni režiser. Projekt sva predstavili Radijskemu odru in Slovenski prosveti in obe organizaciji sta ga odobrili in podprli. Tako je leta 2002 prišlo do prvega poskusa. Izbrali smo igrico Jane Kolarič Salon Expon, za režiserja pa novogoriškega profesionalca Emila Aberška, ki je takrat že sodeloval z nami pri pripravah vsakoletnega Gledališkega vrtiljaka. Takoj smo določili, da se bo tečaj zaključil z inter-

no produkcijo za starše in sorodnike. Prijavilo se je več gojencev, kot je bilo razpoložljivih vlog, zato sem na vrat na nos priredila tekst. Začeli smo brez prevelikega upanja, da bi v tako kratkem dosegli kakšne vidnejše rezultate. Treba je namreč povedati, da smo prvi dve leti prirejali tečaj le v jutranjih urah. Nazadnje pa je bil končni uspeh nad vse pričakovanje dober in smo zato vključili ponovitev igre kot izvenabonmajsko ponudbo v naslednjo sezono Gledališkega vrtiljaka.

➤ **Zadnja leta se je število malih tečajnikov krepko povečalo. Letos jih je bilo kar 54. Vsako leto naštudirate na gledališkem tednu igrico, ki jo potem vključite v Gledališki vrtiljak. Kako je pravzaprav s teksti za take zasedbe? Pri organizaciji tedna sodeluje celo ekipa mentorjev in animatorjev.**

➤ Število prijav se je večalo vsako leto. Zadnja leta moramo vpisovanje zaključiti že dan ali dva po objavi razpisa v Primorskem dnevniku. Čeprav smo skušali število tečajnikov zadržati pod številom dvajset, smo vsako leto nekoliko popustili. To je predvsem vidno tretje leto, ko smo ob podpori Dežele FJK in Slovenije lahko podaljšali vsakodnevni tečaj do 16. ure, tako da smo otrokom nudili tudi kosilo. Takrat smo izjemoma sprejeli še približno deset otrok z Laškega, ki so jih vsak dan pripeljali k nam požrtvovalni starši. Ker smo takrat uvedli na Gledališkem vrtiljaku dvojni abonma, smo predstavo poletnega Gledališkega tedna tisto leto ponovili jeseni dvakrat zaporedoma, kar je bilo izredno naporno.

Leta 2006, ko sem priredila Golijevo Sneguljčico, pa smo sprejeli 46 gojencev. Za tako drzen korak smo se odločili, ker smo poskusno uvedli dve izmeni po 23 gojencev, ki so se istočasno učili oziroma ponavljali tekst s pomočjo dodatnih animatorjev, mladih članov Gledališkega krožka Slovenskega kulturnega kluba, ki deluje pod mojim mentorstvom že več let. Poskus se je izkazal kot pravilna izbira, zato smo dvojno izmeno obdržali, število mladih animatorjev pa se je še povečalo. In tako smo letos prišli kar do 54 gojencev (nekaterih, ki so se prepozno vpisali, pa na žalost nismo mogli več sprejeti).

Ker je pri odrski zasedbi tako velikega števila igralcev prvi dan ponavadi skoraj izgubljen zaradi delitve vlog in preverjanja, sem se pri pisanju besedila prisilila, da sem takoj ob zaključku vpisovanj na podlagi števila vpisanih, spola in starosti vnaprej pomislila na možne vloge v že prej določeni pravljici (letos je bila to Mala morska deklica) in šele potem začela konkretno pisati tekst. Za tako delo ne pomaga nobeno že napisano besedilo, najbolje je začeti vse znova. To pomeni sedeti pred računalnikom ure in ure približno mesec dni in tudi drugače svojo koncentracijo in fantazijo usmerjati samo v možne odrske rešitve. Ker mi je tudi všeč pisati v verzih (izkušnja me uči, da si jih otroci lažje zapomnijo – treba je seveda posebno na prvih vajah paziti, da jih ritem pri smiselni interpretaciji ne zapelje), se mi pri tem delu v kuhinji in za volanom, pa še ponoči, po možganih sukajo verzi, ki si jih moram takoj zapisati ali pa se vse zač-

ne znova. Velik izziv, po svoje tudi prijeten in zabaven!

► **Vaš oče Jože Peterlin in mama Lojzka Lombar sta bila znana igralca, ki smo ju radi poslušali na tržaškem radiu vsa povojna leta. Mislite, da dolgujete njima ljubezen do gledališča?**

► O tem ni nobenega dvoma. Pa ne samo ljubezen do gledališča, tudi spretnost pisanja dramskih tekstov dolgujem njima. Oba sta namreč tudi pisala, čeprav bolj za radijski medij (s čimer sem tudi sama začela). Poleg tega sem imela, posebno v mami, zelo strogo in obenem spodbudno kritičarko, kar mi je vedno pomagalo pri ustvarjanju in pri režiji. Še zdaj dostikrat pomislim, kako bi na moje delo gledala mama in kako bi ga komentirala. Ugotavljam, da so njeni napotki še vedno aktualni.

► **Ste tudi avtorica knjige Od Miklavža do Božiča, ki prinaša dve otroški igrici. Imate v predalu veliko podobnih tekstov?**

► Tekstov imam skoraj za celo omaro, ne samo za predal! Seveda niso vsi enako dobri, nekateri so tudi precej kratki, drugi preveč priložnostni, da bi bili za široko uporabo. Med njimi je tudi dosti priredb ali prepesnitev drugih avtorjev. Knjigo, ki jo omenjate, sem izdala predvsem na spodbudo svoje pokojne sestre Matejke, ki je tudi poskrbela, da je ob njej izšla zgoščenka z igricama v izvedbi Radijskega odra. Z velikim veseljem bi izdala še kakšno knjigo, ker je morda škoda, da bi ves ta material segnil v kakem zaboju ... (Še posebej pa mi je pri srcu neko besedilo v prozi, ki je nastajalo, ko so bili moji otroci še majhni. Govori o dogodivščinah plišaste igrače miške Miše in njenih prijateljev. Upam, da mi bo uspelo, da kdaj izide v lični ilustrirani knjižici za otroke.)

Na fotografijah prizori z letošnje zaključne prireditve. Desno: intervjuvanka prof. Lučka Peterlin Susič.

Marija Pirjevec

Lojzka Bratuž – Iz primorske kulturne dediščine

V več desetletij trajajočem raziskovanju je Lojzko Bratuž ves čas spremljala zavest, da je regionalno slovstvo kot posebno področje slovenske duhovne ustvarjalnosti prostorsko, časovno in družbeno sicer močno pogojeno, hkrati pa, da je neločljivi del slovenske kulturne zgodovine, ki bi bila brez njega bistveno okrnjena in osiromašena. Odkritje in osvetlitev še neznanih ali manj znanih besedil ter nekaterih pozabljenih ali premalo upoštevanih avtorjev iz Primorske zanj torej pomeni obogatitev ne le regionalne, temveč tudi celotne slovenske kulture. Pri tem hkrati skoraj ni mogoče mimo ugotovitve, da je pozornost, kakršno od nekdaj posveča osrednjeslovenska literarna znanost regionalni kulturi, dokaj skromna. Tu mislim predvsem na tisto kulturno dediščino, ki je nastajala na zahodnem robu slovenskega etničnega prostora in je v svoji težnji po utrjevanju narodne zavesti med primorskim življenjem ostajala vse do konca 19. stoletja pretežno v mejah cerkvenih in narodnopravnih namenov. Prav ovrednotenju tega pogosto še ne dovolj raziskanega segmenta slovenske duhovne dejavnosti pa je Bratuževa posvetila mnogo svojih raziskovalnih naporov.

Celovito tematsko in problemsko razsežnost njenega dela predstavljata dva izbora študij in esejev: *Iz goriške preteklosti* iz leta 2001 in dvestotrideset strani obsegajoče delo *Iz primorske kulturne dediščine* iz leta 2008. Obe deli sta izšli pri Goriški Mohorjevi družbi. Da bi posamezne študije, eseje in razprave smiselno povezala med seboj, jih je Bratuževa tokrat razdelila, kot sama opozarja v uvodnem nagovoru, v tri tematske sklope: jezikovnega, literarnega in kulturno-zgodovinskega. Večidel že objavljene prispevke je za to izdajo dopolnila, priredila in hkrati razvrstila tako, da ponujajo bralcu zaokrožen in poglobljen pogled v nekatera še ne dovolj raziskana poglavja slovenskega kulturnozgodovinskega dogajanja na Primorskem, od Tržaškega in Goriškega do Zgornjega Posočja in Benečije, in sicer v širokem časovnem razponu, segajočem

od 16. stoletja do danes. Ne gre dvomiti, da je razvejano delovanje tukajšnjega življa, kot pravi avtorica, neizpodbitna priča o večstoletni dinamični kulturni dejavnosti primorskih Slovencev v tem narodnostno mejnem in mešanem prostoru.

Na začetku prvega, jezikovnega razdelka, ki zaobjema pet študij, naletimo na pozornosti vredno razpravo o *Slovenščini v plemiških rodbinah*. Pri tem je avtorica upoštevala, hkrati pa še dopolnila tezo literarnega zgodovinarja Jožeta Koruze, ki je na podlagi novih arhivskih virov ovrgel v literarni zgodovini poenostavljeno prepričanje, da je bila slovenščina v preteklih stoletjih socialno podcenjevan, pogosto celo zaničevan jezik. Mnogi arhivski viri, odkriti v zadnjih desetletjih, dokazujejo namreč prav nasprotno, in sicer, da je bila domača govorica tudi v višjih krogih živa in cenjena. Njeno rabo v plemiških družinah potrjujejo namreč ne samo nekateri primeri s kranjskega območja, temveč tudi z jugozahodnega roba slovenskega etničnega ozemlja. Tako se npr. v posvetilnem uvodu v slovar *Vocabolario Italiano e Schiauo* z začetka 17. stoletja (1607) njegov avtor **Gregorio Alasia da Sommaripa**, po rodu iz Piemonta, zahvaljuje **Mattiasu della Torre**, sinu devinskega gospoda **Raimonda VI.**, da ga je naučil jezika domačinov, ki ga je pri svoji redovni službi nujno potreboval. Izraža mu hvaležnost »*del dono, che s'è voluto concedermi, nel farmi apprendere così presto, e facilmente la lingua Schiaua*.« Ta kratek zapis je gotovo pomemben dokaz o vlogi, ki so jo tujci pripisovali slovenskemu jeziku kot tudi o tvornem sodelovanju med obema narodoma v primorskem prostoru, in to pred približno štirimi stoletji.

Bratuževa na tem mestu ni mogla prezreti tudi znamenitih plemiških pisem s konca 17. stoletja tržaške družine **Marenzi-Coraduzzi**, ki jih je leta 1980 objavil v posebni publikaciji Pavle Merku. Gre za edini ohranjeni primer plemiškega dopisovanja in celo za prvo privatno korespondenco v slovenskem jeziku. Vsebina pisem zadeva zelo vsakdanje, včasih banalne stvari, vendar se v

hčerkinem nagovarjanju matere beseda povzdigne h gosposkemu, za slovenske tedanje razmere skoraj nenavadnemu slogu. To pa pomeni, da tudi na Tržaškem slovenščina nikakor ni bila samo jezik za »nižjo rabo«, se pravi za najbolj nujno sporazumevanje gospode s podložniki.

O razširjenosti domače govorice v goriškem plemiškem okolju od 18. do 20. stoletja pa pričajo, kot lahko beremo v študiji, med drugim nekatere plemiške rodbine z Goriške, od grofov **Attems** in baronov **De Grazia** do baronov **Levetzow Lanthieri** in grofov **Coronini Cronberg**. V tem okviru so najbolj izstopajoče slovenske rokopisne pridige prvega goriškega nadškofa **Karla Mihaela Attemsa** iz druge polovice 18. stoletja, ki jih je avtorica leta 1993 zbrala v posebni publikaciji (*Attemsove slovenske pridige*). Istega leta je izbor Attemsovih pridig izšel tudi v italijanščini (*Manoscritti sloveni del Settecento*). Objavljeno gradivo dokazuje, da je človek tako visokega položaja uporabljal slovenščino kot povsem enakovreden medij pridigarske kulture. Besedila pa dopuščajo hkrati tudi novo pojmovanje vloge, ki jo je v tem etnično mešanem prostoru imel naš jezik. Kdaj in kako se je plemič neslovenskega rodu naučil lokalne govorice, po besedah Lojzke Bratuž lahko samo domnevamo, saj njegovi življenjepisi tega ne pojasnjujejo. Verjetno že v otroških letih, in sicer na posestvih, ki so jih Attemsovi imeli v goriški okolici in v Vipavski dolini, kar hkrati pomeni, da so živeli v neposrednem stiku s slovenskim prebivalstvom. Razumljivo je, pripominja Bratuževa, da je bila njegova slovenščina iz mladih let obarvana s krajevnimi narečnimi oblikami. Prišla pa mu je posebej prav kasneje, v času njegovega škofovanja, ko se je na številnih pastirskih obiskih daljša časa mudil med slovenskimi ljudmi.

Za potrditev njene teze je seveda pomemben tudi drobec iz korespondence baronov **De Grazia**. Gre za pismo, shranjeno v Državnem arhivu v Gorici, ki ga je decembra 1779 baron Giovanni Giuseppe poslal svojemu nečaku Atanasiju v madžarsko mesto Budo, kjer se je deček šolal. V njem ga stric med drugim sprašuje, kako je z njegovo *kranjščino* in ga hkrati svari, naj jo še naprej goji, da je ne bi pozabil: »/.../ *desidero poi sapere se vi esercitate nella lingua cragnolina, quale per voi è necessarissima, sapiatemi dunque a dire se ve la siete dimenticata, e se così è procurate in qualche maniera di ripren-*

derla perché un giorno forse vi pentirete e la colpa sara vostra, stante già eravate in possesso della medemma, e tanto statovi da me raccomandato a starne in esercizio per non dimenticarla«.

Povsem odprti do slovenske stvarnosti na Goriškem so bili, denimo, baroni **Levetzow Lanthieri**; njihov domači arhiv hrani namreč raznovrstno gradivo tudi v slovenščini. O njihovi tesni povezanosti s slovenskim kulturnim življenjem je prav tako poveden podatek, da je bil **Dragotin Miroslav grof Lanthieri** leta 1884 izvoljen za častnega člana slovenskega bralnega in podpornega društva v Gorici. Med goriškimi plemiči, ki so neobremenjeno govorili naš jezik v 20. stoletju, pa je po besedah Bratuževe verjetno na prvem mestu grofica Nicoletta iz ugledne rodbine **Coronini Cronberg**.

Tu navedeni primeri s Tržaškega in drobci iz arhivskih virov štirih goriških plemiških rodbin kažejo na njihovo tesno povezanost s kulturno, versko, družbeno in gospodarsko stvarnostjo slovenskih ljudi. Seveda bi temeljita raziskava še neobdelanega arhivskega gradiva omogočila, da bi se vedenje o rabi slovenščine v višjih slojih še poglobilo. Te ugotovitve pa mečejo vsekakor novo luč na slovensko-italijanske odnose preteklih stoletij.

V tem kontekstu ne gre spregledati, da je marčna revolucija prinesla skupaj s prebujo slovenske narodne zavesti tudi konec etnične strpnosti med narodoma. Kot primer skrajnega odpora do uradnega uveljavljanja domače govorice zadošča zapis **Pietra Kandlerja** *Discorso sul Timavo* (1864, Govor o Timavi). V njem je proavstrijsko usmerjeni tržaški zgodovinar zavzel do krajevnih napisov v »prostaškem in robatem jeziku«, kot označuje slovenščino, povsem odklonilno stališče. O teh protislovenskih čustvih, ki so bila tudi na Goriškem prav tako močna kot na Tržaškem, pa v besedilu Lojzke Bratuž ni sledu. Seveda ne gre za zatiskanje oči pred stvarnostjo, temveč za avtoričino težnjo po izpostavljanju predvsem tistih primerov v odnosih med italijansko in slovensko skupnostjo, ki so bili tvorni in so hkrati dokazovali, da je medetnično sožitje možno, če le ni politično ali kako drugače instrumentalizirano.

V naslednji razpravi *Vocabolario Italiano e Schiauo* (1607), začetki italijansko-slovenske leksikografije je podrobneje predstavljena prva razširjena slovarska obdelava slovenskega jezi-

ka ob italijanskem. Alasijev slovar je pomemben tudi zato, ker sodi na začetek italijansko-slovenske leksikografije. Kolikšna je njegova vrednost, nam pove že podatek, da je moralo miniti dobrih tristo let, da smo prišli do naslednjih leksikografskih publikacij. V študiji sta npr. omenjena malo znani *Italijansko-slovenski slovar J. Iskravca* in *Dizionario italo-sloveno Josipa Valjavca* (oba sta izšla v Gorici leta 1914). Najvidnejše delo na tem področju je seveda opravil pred nedavnim Sergij Šlenc. Njegova obsežna dvojezična slovarja (*Veliki italijansko-slovenski in Veliki slovensko-italijanski*) s konca 20. in začetkov 21. stoletja sta sodobno zasnovana in tudi po obsegu prekašata vse ostale.

Razprava *Nekatere jezikovne značilnosti v spisih Valentina Staniča* pomeni poglobitev tematike, ki smo jo zasledili že v knjigi *Iz goriške preteklosti*, saj sodi **Valentin Stanič**, ta izjemni narodni delavec, pesnik, alpinist in eden najvidnejših goriških prosvetiteljev med tiste goriške pisce, v katere se je Bratuževa posebej poglobila. V tem prispevku je natančneje predstavila predvsem Staničev jezik, ki ga označujejo številni romanizmi in interference na morfološki, sintaktični in leksikalni ravni. Zanimiva je teza, da sta izraz in slog Staničevih proznih sestavkov boljša kakor v njegovih verzifikacijah. Zdi se, da so ga metrične sheme utesnjevale in da jim je pripisati marsikatero jezikovno pomanjkljivost. Omembe vredna je tudi ugotovitev, da je bila Staniču kot preroditeljsko usmerjenemu intelektualcu pomembnejša praktična uporabnost besedila od jezikovne čistosti in elegancije. Dovolj je, da vzamemo v roko njegovo *Prošnjo za novo lejto*, ki so jo molili v Ročinju leta 1817 »per grozno veliki lakoti«. Iz odlomka pa lahko izluščimo tudi pretresljivo podobo tedanjih socialnih razmer: »*Vojnska in sovražnik so bili že nas obožali. Večlejtne mokre, merzle in hude vreme ne so dele in trude naših rok končovale! Nesrečne, nefrugovitne lejta so prišle eno za drugim. Grozne dajile so vse naše premoženje iz naših rok potegnile. Zaslužbe ni nobene /.../*».

V drugem, literarnozgodovinskem razdelku skuša avtorica predstaviti dela nekaterih bolj ali manj znanih osebnosti na Goriškem in Tržaškem. Tu je, denimo, govor o pripovedni pesnitvi *Sholar iz Trente* **Jože Lovrenčiča** (1857-1933), o potopisni literaturi tržaško-koprškega škofa **Andreja Karlina**, ki so ga leta 1920 fašisti prisilili, da se je odpovedal svoji stolici, pa o ameriških

dnevnikih pisatelja Alojza Rebule. Posebno novost pomeni prispevek, posvečen rokopisni knjigi goriškega duhovnika, jezikoslovca in zgodovinarja **Štefana Kocijančiča** (1818-1883) o skoraj neznanem pesniku in duhovniku **Matevžu Hladniku** (1806-1865). Obsežno rokopisno besedilo z naslovom *Vertiček samotnih cvetic rajnkiga Matevža Hladnika*, ki ga hranijo v knjižnici bogoslovnega semenišča v Gorici, vsebuje Hladnikov življenjepis in več sto njegovih pesmi. Kocijančič ga je označil kot samosvojega izobraženca in posebneža, na katerega ga je kljub njegovemu čudaštvu vezalo iskreno prijateljstvo. Življenjepis pa je zanimiv tudi zato, ker osvetljuje podobo Gorice in njenega življenjskega utripa sredi 19. stoletja. Bratuževa je po podrobnem pretresu Hladnikovih verzifikacij ovrgla nekoliko preostro sodbo o njih v *Primorskem slovenskem biografskem leksikonu*. Izvirna se zdi njena teza, da predstavlja nekakšen vezni člen v goriškem pesniškem snovanju 19. stoletja, saj je obstajala med prvo na Goriškem tiskano pesniško zbirko, to je Staničevo pesmarico iz leta 1822, in znamenito »zlati knjigo« Gregorčičevih *Poezij* (1882) kar šestdesetletna praznina.

V literarni krog sodi tudi *Zgodba o Petru Kupljeniku v slovenski književnosti*. O izjemni usodi tega protestantskega pridigarja, slovenskega Giordana Bruna, in njegovi upodobitvi v noveli **Andreja Budala** z naslovom *Križev pot Petra Kupljenika* (1924, 1994) je avtorica že pisala v knjigi *Iz goriške preteklosti*. Tu pa nas je seznanila predvsem z novelo **Alojza Rebule** *Peter Kupljenik* v zbirki *Arhipel. Panorama slovenskih stoletij* (2002). Prav pod vtisom njenih študij je namreč ta lik tako prevzel pisatelja Rebulo, da ga je skušal umetniško upodobiti v svoji pripovedi. Njegovo tragično zgodbo pa je vsebinsko dopolnil in pri tem uporabil izsledke raziskave, ki jo je sredi devetdesetih let opravil v vatikanskih arhivih zgodovinar **Silvano Cavazza** (*La riforma nel patriarcato di Aquileia: gruppi eterodossi e comunità luterane* v zborniku *Il Patriarcato di Aquileia tra Riforma e Controriforma*, 1996). Najnovejša arhivska dognanja mečejo namreč novo luč na tega neomajnega verskega upornika. Njegova življenjska zgodba se je končala v rimski ječi, kjer je zadnja leta preživel z znanimi italijanskimi heretiki: **Tommasom Campanello** in **Giordanom Brunom**. S slednjim je delil tudi enako usodo, saj je bil leta 1595, to je pet let pred italijanskim filozofom, zaradi nepopustljive-

ga vztrajanja v novi veri obsojen na grmado in sežgan na rimskem trgu Campo dei Fiori. S spretnim prepletanjem razmeroma skromnih zgodovinskih podatkov in bogate domišljije je Rebuli uspelo ustvariti pretresljivo zgodbo, ki jo je zmoglo seveda pero, kakršno je njegovo. Priznanje pa gre tudi Lojzki Bratuž, katere zasluga je, da je Rebulova novela o Kupljeniku sploh nastala. Eden redkih primerov torej, ko leposlovni pisec črpa navdih iz besedila literarnega zgodovinarja.

Ob pregledu tega razdelka tudi ne moremo mimo članka, posvečenega vsestranskemu kulturnemu delavcu in literarnemu zgodovinarju **Martinu Jevnikarju**. Človeku, ki je bil dobrega pol stoletja v središču šolskega in literarnega dogajanja v našem zamejstvu in s katerim smo mnogi prehodili del svoje življenjske poti. Ob njegovem komaj preglednem opusu nas avtorica posebej opozarja na monumentalno delo *Primorski slovenski biografski leksikon*, ki ga je od 6. snopiča dalje urejal prav on in za katerega je napisal veliko besedil. Odveč bi bilo ponavljati, kaj ta leksikon pomeni za zamejsko in sploh slovensko kulturo. Dodala bi, da mu je ob redni zaposlitvi uspelo ustvariti nekaj, za kar bi bilo v slovenskih razmerah potrebna vrsta nastavljenih sodelavcev. Prav tako pomembno je bilo tudi Jevnikarjevo večdesetletno objavlanje ocen o zamejski in zdovski literaturi v tržaški *Mladiki*, ki se je začelo v daljnem letu 1967. Škoda je le, meni Bratuževa, da to gradivo ni nikoli izšlo v knjižni obliki.

V tretjem, najobsežnejšem sklopu nam knjiga kliče v spomin ljudi, ki so imeli in imajo v kulturni zgodovini Primorske in posebej Goriške velik pomen in na katere smo navezani že od šolskih let dalje. Tako nas je v prispevku *Primož Trubar v Trstu in na Goriškem* seznanila z vlogo, ki jo je imel tržaški škof **Peter Bonomo** pri oblikovanju Trubarjeve osebnosti, opozorila pa nas je tudi na Trubarjevo 14-dnevno bivanje v Gorici, kjer je bil leta 1563 gost plemiča **Hanibala Ecka**. O svojem potovanju po Goriški poroča sam Trubar v pismu baronu Hansu Ungnadu z dne 9. 12. 1563. V njem posebej poudarja, da je pridigal »nemško, slovensko in laško v hiši gospodov Eckov in na gradu v Rubijah, kajti duhovniki – pripominja – nam na prošnjo niso pustili v cerkev«. Nič čudnega ni, da je protestantovo pridiganje na Goriškem sprožilo na katoliški strani val nasprotovanj, kot je mogoče razbrati iz pi-

sem, ki so si jih izmenjali duhovniški krogi med Benetkami, Rimom in Dunajem. V njih je govor o »*novi kugi, ki jo širi oni heretik Primož*«. Strah pred protestantsko vero, ki se je nevarno bližala Italiji, ni bil iz trte zvit, če samo upoštevamo izjemno širokopoteznost načrtov prvega slovenskega reformatorja. Ni mu bilo namreč dovolj obdelovati le svojo gredo, temveč je uprl oči tudi proti Hrvaški in vsemu slovanskemu svetu, pa še dalje proti muslimanski Turčiji in, kot rečeno, celo proti Italiji, deželi zmot in njegovega velikega sovražnika papeža.

Na arhivsko gradivo, ki se hrani v Komendi, Ljubljani in Gorici, se opira prispevek *Dopisovanje Karla Mihaela Attems s Petrom Pavlom Glavarjem*, eni najzanimivejših osebnosti na Slovenskem v 18. stoletju. Gre za nezakonskega sina duhovnika **Petra Jakoba Testaferrate**, malteškega viteza in komturja malteškega posestva v Komendi. Široko izobraženi **Glavar**, ki je župnikoval prav v tem kraju, se je ob pastoralnem delu posvečal tudi gospodarstvu, proučeval teorije sodobnih francoskih ekonomistov in fiziokratov, delal poskuse, raziskoval čebele (*Pogovor o čebelnih rojih*), uvažal novo orodje in drugo. Obsežna korespondenca med njim in goriškim nadškofom se je začela dokaj razburljivo, saj mu je Attems, kot lahko beremo v enem prvih pismem, zagrozil s kaznijo, če v treh dneh ne razčisti neke ne točno opredeljene zadeve. Tega ostrega ukaza Glavar ni upošteval in se pri tem skliceval na privilegije malteškega reda, ki mu je pripadal. Njihovi duhovniki so dolžni pokorščino samo temu redu in so torej izvzeti iz jurisdikcije krajevnih škofov. Šele pismo malteškega viteza Glavarju je dokončno razkrilo njegov »greh«. Goriški nadškof ga je obotoževal, da ima v službi žensko, nad katero se ljudje pohujšujejo, in mu hkrati ukazal, da jo mora takoj odsloviti. Ta drobna epizoda pa je hkrati zgovoren dokaz o pokončnosti in odločnosti Glavarjevega značaja. Ni si obotavljal nastopiti tudi proti predstojnikom, piše Bratuževa, če je bil prepričan, da se mu godi krivica.

Po tej razburljivi izkušnji se je med Attemsom in Glavarjem razvilo dve desetletji dolgo dopisovanje. V pismih se je ob verskih vprašanih škof večkrat dotaknil tudi socialnih, gospodarskih, moralnih, jezikovnih in splošno kulturnih razmer svojih nadškofije, ki je obsegala znaten del slovenskega ozemlja, ne malokrat pa ga je tudi prosil za materialno pomoč. (Glavar je bil npr.

med rednimi podporniki goriškega semenišča in cerkve sv. Karla ob njem). Pozornosti vreden je, denimo, škofov odnos do kranjskega jezika. Ker je bilo prebivalstvo goriške nadškofije 75% slovenske narodnosti, je od svojih duhovnikov zahteval, da se naučijo slovenščine, z grožnjo, da jih odslovi, če tega ne bodo storili.

V težnji po koreniti prenovi verskega in moralnega življenja se je nadškof dotaknil tudi nekaterih pohujšljivih razvad tedanje duhovščine. Ta je, kot beremo v enem od pisem, ob krstih, porokah in pogrebihi služila denar s prodajo svojega vina na drobno. Pri tem si ni pomišljal zagroziti, da bo suspendiran vsakdo, ki se bo v tem prekršil. Ni pa bil neobčutljiv do izjemno težkih razmer svojega časa »*Qui abbiamo miserie e carestie, e molti periranno di fame* – piše v pismu z dne 9. dec. 1763 – *ma si fa quel che si può non quel che si debbe.*«

Za razumevanje kulturnega pomena Gorice pri oblikovanju in rasti nekaterih vidnih osebnosti se mi zdita vredna pozornosti članka *Gregorčičeva goriška leta* in *Trinkovi stiki z Goriško*. **Simon Gregorčič** je bil z mestom Gorico globlje povezan, saj je prav tu spoznal vrsto ljudi, ki so usodno vplivali nanj (Frana Erjavca, Frana Levca, Antona Mahniča in druge). Njegove *Poezije* so v slovenskem prostoru nekakšna zgodba o uspehu. Postal je vsenarodni pesnik in prav njegova izjemna popularnost je bila prvi razlog za nov razmah literarne kritike. Zgoba o Mahničevem napadu nanj je znana. Glede tega pa je zanimiv podatek, da je primorski teolog in filozof kasneje svojo negativno oceno preklical: »*Gregorčiču,*« je zapisal Mahnič v *Rimskem Katoliku* leta 1889, »*ni treba beračiti za lovorov venec. Dal mu ga je Stvarnik, ki deli talente, kakor mu ljubo.*«

V Gorici je pesnik preživel svoja dijaška leta, opravil bogoslovne študije in semkaj je prišel na posled tudi umret. Med vrsto njegovih ožjih prijateljev in sodelavcev Bratuževa omenja deset let mlajšega, kasnejšega goriškega nadškofa Franciška Sedeja. Njegova naklonjenost in pomoč sta mu bili po njenih besedah moralna opora in sta ga rešili hude stiske v bivanjskem in ustvarjalnem pogledu.

Pesnikov izjemen prodor v širino se kaže že po tem, da je njegova prva zbirka iz leta 1882 izšla pri Mohorjevi družbi leta 1908 v nakladi 80.000 izvodov. To, kar ni uspelo niti Prešernu niti Jenku, je uspelo Simonu Gregorčiču.

Tudi prispevek, posvečen **Trinkovim** stikom z Goriško, se opira na bogato korespondenco in pričevanja nekaterih vidnih goriških in drugih osebnosti, ki so imele priložnost spoznati tega izjemnega sina slovenske Benečije. Tu naj omenim vsaj nekatere: Henrika Tumo, Janka Kralja, Virgila Ščeka, Ludvika Zorzuta, Andreja Budala, Marjana Breclja, Rada Bednarika, Antona Kacina, Emila Bekarja. Pisma načenjajo raznovrstna vprašanja od poezije, glasbe, rabe slovenskega jezika v beneških cerkvah do čisto pragmatičnih problemov, npr. potrebe po železniški progi med Vidmom in Soško dolino. Med mnogimi dopisniki izstopa seveda **Simon Gregorčič**. Iz njune korespondence izvemo, da je bil »goriški slavček« Trinkov učitelj, da je popravljaj in brusil njegove pesmi ter se ob negativni kritiki Antona Medveda ob izidu Trinkovih *Poezij* (1897) hudomušno poigral z Medvedovim imenom: »*Naj vas ne peče,*« je zapisal, »*če se je kak "medved" v Vas in Vaše umotvore zagnal.*« O tem, kako in kdaj je začel odkrivati slovenski svet, pa nam pripoveduje Trinko sam v pogovoru z Alojzijem Resom v reviji *Čas* iz leta 1923: »*Nastala je zavest,*« piše, »*da spadam v ta svet /.../ Učil sem se sam, brez slovnice, brez slovarja, ki bi ga tako silno potreboval, brez drugih pripomočkov – iz golih, prve čase še ne razumljivih knjig /.../ Tako se je zgenilo nekaj silnega v meni, premaknilo se je, šlo je, letelo, zmagalo.*«

Sklenemo lahko, da delo Lojzke Bratuž s svojo veliko raziskovalno zvestobo jezikovni, literarni in kulturni zgodovini slovenske Primorske v našem času, ki je čas vsakršnih globalizacij, tudi zato vzbuja posebno bralčevo pozornost in spoštovanje. S svojo stvarnostjo, poglobljenostjo in zvestobo gradivu pa utrjuje naše zaupanje v stroko, ki se ji je posvetila. Knjigo odlikuje tudi čist, živ in naraven jezik, zunaj učenih konstrukcij pa tudi onkraj tistih policijskih omejitev, ki jih večkrat uveljavljajo lektorji in širijo učitelji, da se izrazim z besedami primorskega literarnega zgodovinarja **Lina Legiša**. Tudi zato, in ne samo zaradi vsebine, ki jo prinaša, je primerna, da po njej sežejo naši dijaki višjih šol in univerzitetni študentje slavistike.

Antena

ČASTNI KONZULAT V LEMONTU

V Slovenskem kulturnem centru v Lemontu je slovenski veleposlanik v ZDA Roman Kirn odprl konzulat Republike Slovenije za zvezno državo Illinois. Vodi ga častni konzul dr. John P. Vidmar.

Konec avgusta končuje štiriletni mandat slovenski generalni konzul v Clevelandu dr. Zvone Žigon, ki se je zelo živahno in ustvarjalno vključil v tamkajšnje okolje.

PETAN, DETELA, TURNŠEK

Celjska Mohorjeva družba je 11. maja predstavila tri nova slovenska literarna dela, zaznamovana z avtobiografskimi prvinami. Žarko Petan je objavil obsežno knjigo Resnica o »resnici«. Lev Detela z Dunaja je pripravil tretjo knjigo spominskih zapisov Dunaj na poštni znamki. Milan Dolgan pa je zbral in prvič objavil v knjigi avtobiografske spise o otroških in dijaških letih p. Metoda Turnška (1909-76) Domače stezice: Od Drave do Jadrana.

ZBORNIK O VALENTINU STANIČU

Pri založbi Educa v Novi Gorici je izšla knjiga Valentin Stanič, Cerovski gospod. Gre za 412 strani obsežen zbornik, ki prinaša 30 delno že objavljenih esejev različnih avtorjev o znamenitem duhovniku, gorniku, dobrotniku, prosvetitelju Valentinu Staniču (1774-1847), a tudi o njegovem času in tedanji Goriški. Uredil ga je Marko Valentinčič. Knjiga je izšla ob 200-letnici Staničevega prihoda v Ročinj, kjer je bil vikar do leta 1819. Vsak zapis ima izvleček v italijanskem in nemškem jeziku.

NOVA KNJIGA MIROSLAVA KOŠUTE

Tržaški pesnik Miroslav Košuta, ki izhaja iz Sv. Križa, je pri Založništvu tržaškega tiska izdal knjigo Spomini Angela Katice, Skoraj družinski roman. Uredil, dokončal in s svojimi spomini je dopolnil zapiske očeta Angela (p. d. Katice), ki je v domači vasi preživel dve svetovni vojni, fašizem in antifašizem ter povojne spore med titovci in kominformisti.

TRI VSESLOVENSKA SREČANJA

V Državnem zboru v Ljubljani je bilo 2. julija pod naslovom (Pre)živeti narodno in jezikovno integracijo v močno spremenjenih razmerah 9. vseslovensko srečanje, ki ga je vodil predsednik komisije za Slovence v zamejstvu in po svetu Miro Petek. Nastopili so predstavniki oblasti, strokovnjaki in zastopniki zamejskega ter zdomskega javnega življenja.

V Novi Gorici in Kromberku je 3. in 4. julija Slovenska izseljenska matica priredila 53. Srečanje v moji deželi. Tokrat so nanj vabili tudi priseljence v Sloveniji. Velik poudarek so dali »aleksandrinkam«.

V Šmarjeških Toplicah pa je 4. julija društvo Slovenija v svetu priredilo 16. Tabor Slovencev po svetu. Udeleženci iz vseh »treh Slovenij« so razpravljali na temo Kako se povežemo in kako bi se želeli povezovati z našimi rojaki po svetu?

UKINJANJE SLOVENSkih ŽUPNIJ V ZDA

Katoliški škof v Clevelandu msgr. Richard Lennon je 14. marca sporočil, da bo v teku prihodnjega leta izmed 224 župnij v škofiji 29 župnij ukinil, 41 pa združil v skupno 18 župnij.

Slovenci v dveh najbolj živahnih slovenskih narodnih župnijah v Clevelandu, pri Sv. Vidu (ustanovljeni leta 1893) in pri Mariji Vnebovzeti (1905), so si oddahnili, ker bosta ostali neokrnjeni. Tri nekdanje močne slovenske župnije pa čaka drugačna usoda. Župnijo sv. Kristine (1925) bodo priključili teritorialni župniji sv. Križa, župniji sv. Lovrenca (1901) in sv. Cirila in Metoda v Lorainu pa bodo kar ukinili.

STANKA HROVATIN - VITEZ REPUBLIKE

Tržaški prefekt Giovanni Balsamo je na Dan republike 2. junija v Trstu vročil šolnici, prosvetni in politični delavki ter sedanjemu pokrajinski predsednici Vsedržavnega združenja partizanov Italije Stanki Hrovatin sklep predsednika republike, da postane »vitez republike«.

Srečanje Lukšič – Pahor

V torek, 23. junija, je bilo v Peterlinovi dvorani v Trstu javno srečanje ministra za šolstvo in šport RS dr. Igorja Lukšiča s tržaškim pisateljem Borisom Pahorjem. Ob bližnjem državnem prazniku 25. junija sta se minister in pisatelj pogovarjala o vlogi in pomenu domovinske vzgoje v slovenskem izobraževalnem sistemu. Ob isti priložnosti je bila tudi simbolična predaja Pahorjeve izbirke novel Grmada v pristanu, ki jo je minister podaril vsem osnovnim šolam v Sloveniji.

Burjin čas v Pliskovici

V soboto, 11. julija, je bila v Pliskovici predstavitev knjižnega prvenca repenske pisateljice Vilme Purič, romana *Burjin čas*. Na lepo urejenem kraškem borjaču tamkajšnjega mladinskega hotela sta se o delu pogovarjali slovenistka Valentina Stanič in avtorica. Nekaj skladb je na trobento zaigral Aljoša Berdon. Srečanje sta v sodelovanju z Mladinskimi hotelom Pliskovica organizirali Kosovelova knjižnica v Sežani in tržaška založba Mladika.

Valentina Stanič, Vilma Purič in Nadia Roncelli (levo); desno: pogled na prizorišče. (Foto www.slomedia.it)

Lev Detela 70-letnik

Na Dunaju živeči slovenski pisatelj in literarni kritik Lev Detela je ob letošnji sedemdesetletnici pri Celjski Mohorjevi družbi izdal 400 strani obsegajočo spominsko knjigo **DUNAJ NA POŠTNI ZNAMKI**, v kateri opisuje razgibani čas slovenskega osamosvajanja, vojne za Slovenijo, neizpolnjenih slovenskih pričakovanj in vizij, tranzicije in korupcije ter domačih in svetovnih zapletov, ki pogojujejo tudi življenje posameznika. Spremno besedo h knjigi je napisal Andrej Rot. Celovška Mohorjeva založba pa je pravkar izdala Detelovo novo pesniško zbirko **GRŠKE PESMI**, ki je nastala ob lanskem avtorjevem potovanju v Grčijo in njegovem ponovnem srečanju s staro grško antično kulturo. Obširno spremeno študijo o »Detelovem večstopenjskem literarnem razvoju« je v knjigi objavila dr. Janja Žitnik Serafin z Inštituta za slovensko izseljenstvo pri ZRC SAZU.

Pri založbi revije LOG na Dunaju, ki izhaja že trideset let, je kot devetindvajseta publikacija edicije LOG – BUCH izšla Detelova zbirka eksperimentalne in ironične nemške poezije **VERDICHTUNGEN** (Zgostitve / Spesnitve). To je že trinajsta samostojna Detelova nemška knjiga. Do sedaj je na Dunaju živeči in pišoč avtor, ki je v prevodih natisnjen v številnih jezikih širom po svetu v zbornikih in revijalnem tisku, objavil štirideset samostojnih leposlovnih publikacij v slovenščini, nemščini in romunščini, v Avstriji pa je uredil tudi okrog osem nemških literarnih antologij, med temi dve s prevodi del Edvarda Kocbeka.

SPOMIN NA OSAMOSVOJITEV

V priredbi Konference za Italijo Svetovnega slovenskega kongresa in v sodelovanju s Krožkom Anton Gregorčič ter z Združenjem veteranov vojne za Slovenijo je bila 19. junija na domačiji Marjana Terpina v Števerjanu vsakoletna, edina proslava obletnice osamosvojitve Slovenije, ki se prireja med Slovenci v Italiji. Tokrat so posvetili posebno pozornost očetu slovenske samostojnosti Matiji Majarju Ziljskemu. O njem je spregovoril zgodovinar Stane Granda. Marjan Terpin pa je poudaril dragocenost samostojne slovenske države, ki se je zavedajo predvsem tisti, ki živijo zunaj njenih meja. Srečanje so obogatili harmonika in solopetje ter domači zbor Sedej, ki ga vodi Mirko Ferlan. Častni gost večera je bil evropski poslanec Milan Zver.

PREDSEDNIKA TÜRK IN FISCHER

Slovenski in avstrijski predsednik Danilo Türk in Heinz Fischer sta 5. junija nastopila v Katoliškem domu prosvete v Tinjah na Koroškem ter razpravljala o odnosih med Slovenijo in Avstrijo ter o položaju koroških Slovencev.

Pred tem sta se skupno poklonila žrtvam podružnice nacističnega koncentracijskega taborišča Mauthausen na obeh straneh predora Ljubelj.

Umrla je igralka Lidija Kozlovič

Po dolgi bolezni je 1. junija umrla dolgoletna članica Slovenskega stalnega gledališča v Trstu Lidija Kozlovič. Rodila se je 8. oktobra 1938 v Momjanu v hrvaški Istri. Licej je opravila v Piranu, leta 1965 pa je diplomirala na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani ter oktobra istega leta prišla v tržaško gledališče. Poročila se je z režiserjem in pisateljem Giorgiom Pressburgerjem.

Suvereno je nastopala tako v slovenščini kot v italijanščini, zato so jo angažirali tudi v italijanskih gledališčih v Trstu in Rimu. Nastopila je v več filmih, televizijskih sporedih in na radiu.

ALEKSEJ KALC O TRSTU V 18. STOLETJU

Tržaški zgodovinar Aleksej Kalc je pri koprski založbi Annales na 344 straneh objavil družbeno-zgodovinsko in socialno-demografsko študijo Tržaško prebivalstvo v 18. stoletju, Priseljevanje kot gibal demografske rasti in družbenih sprememb. V njej je predstavil zlasti nastajanje velikega pristaniškega mesta, tokove priseljavanja in družbene spremembe v Trstu.

45-LETNICA GORIŠKIH SKAVTOV

Goriški del Slovenske zamejske skavtske organizacije se je spomnil 45-letnice ustanovitve Slovenskih goriških skavtov. Proslava je bila 7. junija na sedežu v Gorici.

Skavti pa so 14. junija ob svojem sedežu skupno s Kulturnim centrom Lojze Bratuž priredili še večerni koncert pod lipami dveh kvalitetnih goriških mladih sestavov. Nastopili sta letos večkrat nagrajena dekliška vokalna skupina Bodeča neža z Vrha sv. Mihaela, ki jo vodi Mateja Černic, in goriška skupina Musicum.

Msgr. Jakob Ukmar na poti do oltarja

V Trstu se je končal škofijski del postopka za beatifikacijo tržaškega duhovnika in pričevalca, teologa, kulturnega in narodnega delavca msgr. dr. Jakoba Ukmarja (1878-1971). Na škofiji je bila 24. junija uradna slovesnost, ki jo je vodil tržaški škof msgr. Ravignani, 5. julija pa je bila še ljudska slovesnost v Škednju, ki jo je ravno tako vodil tržaški škof.

Pri postopku je bil postulator dušni pastir za Slovence v Škednju Dušan Jakomin. Cerkveno sodišče je od leta 2002 sprva vodil msgr. Libero Pelaschiar, od leta 2005 pa prof. Ettore Malnati, ki je postopek odločilno pognal naprej. Zasedalo je namreč 140-krat in napolnilo 11.084 strani zapisnikov in drugih dokumentov. Promotor pravice je bil msgr. Marij Gerdol, zelo veliko delo pa so opravili notarka prof. Silva Resinovič Valenčič, ki ji je škof priskrbel papeško odlikovanje Pro Ecclesia et Pontifice, in še drugi sodelavci. V Rimu bo postulator msgr. Blaž Jezeršek.

Dva posnetka z uradne slovesnosti na Tržaški škofiji.

Amaterske dramske skupine

Od 25. junija do 5. julija je bil v Mavhinjah 8. Zamejski festival amaterskih dramskih skupin, ki ga prireja Športno-kulturno društvo Cerovlje-Mavhinje. Napovedalo se je 17 skupin. Na slavnostnem zaključnem večeru je komisija, ki so jo sestavljali Samantha Kobal, Nataša Sosič in Aleksij Pregarc, podelila in utemeljila celo vrsto nagrad in priznanj za nastope v kategorijah otrok, mladincev in odraslih.

foto KROMA

Kraški ovčarji.

foto KROMA

Gledališka skupina MOSP.

foto KROMA

Otroška dramska skupina Slovenec.

foto KROMA

Barvana klapa – VZS Mitja Čuk.

foto KROMA

Dramska skupina SKD Slavec.

foto KROMA

Skupinska slika nagrajencev.

Društvo slovenskih izobražencev končalo sezono

G. Marij Gerdol in pater dr. Andrej Šegula (levo); Veselka Šorli Puc (desno).

Dolga sezona Društva slovenskih izobražencev, ki se je začela v jeseni lani, se je končala sredi junija. V zadnjem mesecu je društvo priredilo v Peterlinovi dvorani še nekaj odmevnih večerov in odprlo dokumentarno razstavo o liku in delu tigrovca Ivana Rudolfa. V ponedeljek, 11. maja, je v društvu, tudi v pripravi na mestni misijon, predaval p. dr. Andrej Šegula na temo »Biti kristjan – pričevalec v današnjem svetu.« Naslednji ponedeljek, 18. maja, je Veselka Šorli Puc, slikarka in prevajalka knjige iranske nobelovke Ebadi Širin, predavala na temo »Iran se prebuja«. V ponedeljek, 25. maja, pa je prof. Marija Pirjevec predstavila knjigo prof. Lojzke Bratuž »Iz primorske kulturne dediščine«. Naslednji ponedeljek, 1. junija, sta DSI in Knjižnica Dušana Černeta skupaj priredila dokumentarno razstavo »Ivan Rudolf in padalci«. O razstavi so spregovorili njeni avtorji: načelnik Vojaškega muzeja Slovenske vojske dr. Tomaž Kladnik, dr. Gorazd Bajc z Univerze na Primorskem in kustos dipl. zgodovinar Blaž Torkar. Prisoten je bil tudi član »Rudolfove skupine padalcev« Ciril Kobal iz Kopra, medtem ko je časnikar Saša Rudolf predstavil video o življenju in delu očeta Ivana. Ogledali smo si lahko tudi dokumentarec iz vojnih dni o jugoslovanskem gardnem bataljonu na Bližnjem vzhodu. V ponedeljek, 8. junija, je publicist Milan Gregorič vodil zanimivo srečanje s pedagoškim sve-

Mimi Malenšek – 90 let

Znana slovenska pisateljica Mimi Malenšek praznuje letos 90 let. Rojena v Dobrli vaši na Koroškem 8. 2. 1919, je neumorno pisateljela še do pred kratkim. Njeni romani so izšli pri različnih slovenskih založbah z naslovi: Plamenica (1957), Temna stran meseca (1960), Inkvizitor (1964), Minuta molka (1965), Poslušaj, zemlja (1968), Pojoči labodi 1, 2 (1970/71), Sonce vročega avgusta (1972), Ujeti v času (1978), Kavatina za angela vremenarja 1, 2 (1982), Zlati roj (1988), Pesnikov nokturno (1992). Je tudi avtorica mladinskih del Tecumseh (1959), Podlesnice (1967), Lučka na daljnem severu (1975), Počitnice v Bayangi (1986).

KOČEVSKI ROG IN LAJŠE

Nad grobiščem Pod Krenom v Kočevskem Rogu je bila 6. junija obletna maša za žrtve povojnih pobojev. Somaševanje je vodil apostolski nuncij v Ljubljani msgr. Santos Abril y Castillo, ki je tudi pridigal. Ob njegove jasne misli se je kasneje obregnil slovenski predsednik Türk. Po maši je bil kulturni spored z več nagovori. Govoril je tudi predsednik Nove slovenske zaveze Anton Drobnič.

Na Lajšah pa je bilo osrednje primorsko srečanje v spomin na povojne žrtve 27. junija. Somaševanje je vodil koprski škof msgr. Metod Pirih. V pridigi je med drugim izrazil željo, da bi dale oblasti strokovno raziskati tudi brezna in morišča na Primorskem.

tovalcem in slovenistom Silvom Faturjem. Redna sezona društva se je končala v ponedeljek, 15. junija, z okroglo mizo »o dnevnem tisku v Sloveniji, o pluralizmu in pritiskih«, pri kateri so sodelovali časnikarja Tino Mamič in Uroš Urbas, kolumnist in profesor Matevž Tomšič ter časnikar in podpredsednik ZNP Nenad Glücks. Tako se je končala redna sezona kulturnih srečanj v Peterlinovi dvorani.

Prof. Marija Pirjevec in dr. Lojzka Bratuž (levo); otvoritev razstave "Ivan Rudolf in padalci" (desno).

Prof. Silvo Fatur in Milan Gregorič (levo); okrogla miza o dnevnem tisku v Sloveniji (desno).

Zlato zrno

Slovenski visokošolski sklad Sergij Tončič iz Trsta, ki mu predseduje Marko Kravos, je 2. nagrado za ustvarjalnost mladih Zlato zrno 23. junija podelil 33-letnemu goriškemu likovnemu ustvarjalcu Ivanu Žerjalu (na sliki). Ob njem sta bila nominiranca književnik David Bandelj in glasbenik Igor Zobin.

foto KROMA

PAHOR, PIRJEVEC IN REBULA REDNI ČLANI SAZU

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je 21. maja sprejela nove in povzdignila nekatere stare člane. Tako so trije tržaški akademiki napredovali med redne člane: zgodovinar Jože Pirjevec, ki je bil dotlej izredni član, in pisatelja Boris Pahor ter Alojz Rebula (prej dopisna člana).

GORIŠKA MED VOJNAMA

Društvo RAT-SLOGA PromoSKulturE je v Gorici na 359 straneh izdalo študijo zgodovinarja iz Goriškega muzeja Draga Sedmaka Goriška med vojnama, Slovenci in fašizem na Goriškem 1920-1926. Spremno besedo je napisala Marija Ferletič.

39. festival v Števerjanu

foto Bumbaca

foto Bumbaca

Od 3. do 5. julija je bil v Števerjanu 39. Festival narodnozabavne glasbe, ki ga prireja SKPD Francišek B. Sedej. Udeležilo se ga je 27 ansamblov, izmed katerih jih je 16 nastopilo v nedeljskem finalu. Med njimi je bila tudi skupina Taims z Opčin. Gost večera je bil kantavtor Adi Smolar.

Veseli svatje iz Kranja so za pesem Svet je že od pamtiveka tak prejeli nagrado kot najboljši ansambel festivala. Nagrado za najboljšo melodijo je prejel ansambel Kolovrat, za besedilo Majda Rebernik, občinstvo pa je nagradilo skupino Zdomarji.

Novost je bila letos postavitve večjega šotora na trgu pred cerkvijo, ki je bil namenjen predvsem družabnosti.

UMRLA JE PESNICA ADA ŠKERL

Dne 29. maja je v Mariboru umrla dokaj pozabljena pesnica Ada Škerl. Rodila se je 3. aprila 1924 v Ljubljani, kjer je končala tudi slavistiko. Bila je urednica pri Mladinski knjigi, gimnazijska profesorica v Škofji Loki in lektorica na Radiu Ljubljana. Leta 1949 je objavila zbirko Senca v srcu, ki je bila s svojim intimizmom pravo nasprotje revolucionarnega aktivizma, zato je bila deležna grozljivih kritik in groženj ter se je umaknila iz javnosti. Natisnili so ji sicer zbirke za otroke leta 1953 in 1962 ter nekaj prevodov, vendar je drugo zbirko lirike, Obledeli pasteli, objavila šele leta 1965. Kaje-tan Kovič je leta 1992 uredil izbor njenih objavljenih in neobjavljenih poezij Temna tišina.

JANČAR NAGRAJEN

Pisatelj Drago Jančar je 12. junija v Lignanu prejel nagrado Hemingway – Sparkasse. V italijanščino so bili v knjižni obliki že objavljeni prevodi naslednjih njegovih del: zbirka novel Joyceov učenec (Ibiskos, Firenze 2006), Zvenenje v glavi (Forum, Videm 2007) in Severni sij (Bompiani, Milan 2008).

Umrla je Radoslava Premrl Pahor

Po dolgi bolezni je 25. junija umrla v Trstu kulturna delavka in pričevalka primorske polpreteklosti Radoslava Premrl Pahor. Rodila se je 22. septembra 1921 v Šembidu (Podnanosu). Bila je sestra narodnega heroja Janka Premrla - Vojka in žena pisatelja Borisa Pahorja. Z vso družino je okusila preganjanje fašizma in trpljenje vojni dni, po vojni pa je v tržaških levičarskih krogih izgubila službo zaradi moževih nastopov. Pozneje ga je podpisala pri izdajanju revije Zaliv in delu v Slovenski levici. Tragični smrti brata in sestre Božene, zapore, internacijo, požig domačije in poučevanje na partizanskih šolah je v nadaljevanjih opisovala v Zalivu od leta 1966 dalje pod naslovom Moj brat Jan - Vojko. To dragoceno gradivo, ki ne zamolčuje sumov o partijski odgovornosti za bratovo smrt in priča o njenem velikem humanizmu, je v knjigi izšlo leta 1992 pri Slovenski matici v Ljubljani. Rajna Premrl Pahorjeva je tudi pisala in prevajala za Radio Trst A.

Mirko Butkovič goriški novomašnik

Goriški nadškof msgr. Dino De Antoni je v oglejski baziliki 28. junija posvetil tri novomašnike, med njimi Slovenca iz Laškega, točneje iz Tržiča, 30-letnega Mirka Butkoviča. V domači župniji je tudi daroval novo mašo, ki jo je ponovil 12. julija na Mirenskem Gradu. Novomašnik je najprej diplomiral na Akademiji za glasbo v Ljubljani, saj je odličen organist, nato je študiral na tamkajšnji Teološki fakulteti.

VIŠARJE POJEJO

Društvo Rojanski Krpan iz Trsta in Slovensko kulturno središče Planika iz Ukev sta tudi letos pripravila zborovsko srečanje Višarje pojejo. Na Višarjah so 21. junija nastopili deklška vokalna skupina Bodeča neža z Vrha sv. Mihaela, ki jo vodi Mateja Černic, nonet Certus iz Maribora (Franci Divjak) in vokalna skupina Vox medicorum iz Ljubljane (Tomaž Faganel).

POSTAJA TOPOLOVE

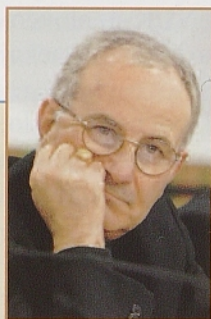
V Topolovem v Benečiji se je 4. julija začela 16. izvedba niza kulturnih pobud Postaja Topolove. Za uvod so gojenci Glasbene matice iz Špetra krstno izvedli skladbo istrskega glasbenika Daria Savrona, ki je profesor na konservatorijih v Milanu in Benetkah, The Topolò-Abitanti Railway

FRANCE DOLINAR IN RUDA JURČEC

V zbirki Viri, ki jo izdaja Arhivsko društvo Slovenije, je kot št. 28-29 izšel kakih 500 strani obsežen zvezek, ki ga je uredil Andrej Rot ter mu dal naslov Bojevnika za svobodo in slovenstvo, France Dolinar – Ruda Jurčec: epistolae 1947-1975. Gre za 54 strani dolgo spremno besedo in 308 pisem, ki sta si jih izmenjala vidna predstavnika politične emigracije, odločna zagovornika samostojne slovenske države, v marsičem oporečnika v katoliško usmerjenih krogih in ostra polemika: duhovnik, zgodovinar in publicist France Dolinar (1915-83) ter časnikar, urednik, pisatelj Ruda Jurčec (1905-75).

TRPKO SOSELDSTVO

Nekdanji generalni konzul v Trstu Jože Šušmelj je pri Založništvu tržaškega tiska in Slovenski kulturno gospodarski zvezi objavil novo delo z zgodovinsko, pravno in politično vsebino o slovensko-italijanskih odnosih. Knjiga na 355 straneh nosi naslov Trpko soselstvo, Nekateri vidiki odnosov med sosednjima državama v obdobju 1946-2001. Gre za obdobje, ki ga je avtor doživljal na svoji koži in vsaj delno tudi sooblikoval kot časnikar, župan Nove Gorice, poslanec v Ljubljani in Beogradu, konzularni in diplomatski predstavnik prej Jugoslavije, potem pa Republike Slovenije.

Msgr. Giampaolo Crepaldi novi tržaški škof

Trst ima novega škofa. To je msgr. Giampaolo Crepaldi, ki ga je 4. julija imenoval papež in ga tudi povzdignil v nadškofa. Gre za velikega strokovnjaka za družbeni nauk Cerkve.

Nastopil bo čez nekaj mesecev, do takrat pa bo v Trstu apostolski administrator dose-danji tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki je v skladu s cerkvenim pravom papežu ponudil odstop 30. decembra 2007, ko je dopolnil 75. leto starosti. Tržaško škofijo, katere duhovnik je postal leta 1955, je vodil od januarja 1997, pred tem pa je bil skoraj 14 let škof v Vittoriju Venetu.

Novi vodja tržaške škofije, nadškof Giampaolo Crepaldi, bo 29. septembra dopolnil 62 let. Doma je iz pokrajine Rovigo v Venetu. V duhovnika je bil posvečen leta 1971. Diplomiral je iz filozofije v Bologni, magistriral iz filozofije v Padovi, doktoriral iz teologije na Urbaniani v Rimu in diplomiral iz cerkvenega prava na Lateranski univerzi v Rimu. Pred tem in ob tem je bil v dušnem pastirstvu, od leta 1986 pa dela v Rimu. Skoraj deset let je bil ravnatelj Urada za socialne probleme in delo pri Italijanski škofovski konferenci, leta 1994 je postal podtajnik papeškega sveta Pravičnost in mir, od leta 2001 pa je njegov tajnik in naslovni škof. Napisal je vrsto strokovnih del, predseduje Mednarodni opazovalnici za družbeni nauk Cerkve »Kardinal Van Thuan« in predava socialno pastoralo na Lateranski univerzi. Sodeloval je tudi pri sestavi najnovejše papeževe okrožnice o socialnem vprašanju Ljubezen v resnici.

Malo nas je, pa vendar...

Bilo je proti koncu maja, ko naju je z možem presenetilo vabilo regensburške univerze na odprtje slovenske čitalnice v Znanstvenem centru za Vzhodno in Južno Evropo 2. julija 2009. Vabilo sva z navdušenjem sprejela in se tega dne odpeljala tja z vlakom.

Bil je vroč poleten dan. Prispela sva na cilj predčasno, tako da sva v miru kaj pojedla in se še udobno usedla v senčnatem parku, ki ima že preko 300 let in je tako prostran, da ga prečka celo prometna cesta.

Slovesnost je bila najavljena za 14. uro. Znašla sva se v dvorani v tretjem nadstropju častitljivega poslopja na Ladshuterstrasse, ko še ni bilo na številnih stolih drugega kot program slovesnosti, na stranskih sedežih še rezervacija za tisk, v prvih dveh vrstah pa imena raznih osebnosti: rektorja regensburške univerze, ravnateljica univerzitetne knjižnice, ministrskega ravnatelja z bavarskega ministrstva za znanost, raziskovanje in umetnost, regensburškega župana, ravnatelja Južnovzhodnega inštituta, ministrice za kulturo Republike Slovenije, slovenskega veleposlanika Republike Slovenije v Nemčiji, ravnateljice ljubljanskega NUK-a, slovenskega konzula in vicekonzulke iz Münchna, da jih samo nekaj naštejemo.

Z možem sva vnaprej ugibala, koliko ljudi bo neki prišlo, morda dvajset ali petdeset ... bilo nas je okoli sto: dvorana je bila polna, ko je naš priljubljeni čelist Vasja Legiša z Bachovim preludijem pritegnil vso našo pozornost in pričaral praznično atmosfero. Sledili so pozdravi omenjenih osebnosti, iz katerih je izzvenelo splošno zadoščenje za doseženo uresničitev zamisli, ki je bila deležna vsestranske pozornosti in podpore: tako s strani bavarskih oblasti s finančno podporo kot tudi s strani NUK-a z darom številnih knjig za odrasle, a tudi za otroke, in predstavlja nekako inačičo nemške čitalnice v Ljubljani, ki uspešno deluje že 15 let. Občinstvo je zavzeto spremljalo izvajanja in navdušeno ploskalo mojstru, ki je zaigral še nekaj Bachovih preludijev.

S predavanjem akademskega profesorja iz Ljubljane o Sloveniji kot deželi v vmesnem prostoru in predajo Pleteršnikovega slovarja ter dveh slik velikega formata je bila čitalnica uradno odprta in smo si jo smeli ogledati. Na policah je že nekaj katalogiziranih knjig, druge so še v zalogi, a prostora je še veliko, saj ga nameravajo napolniti tako z originalnimi slovenskimi knjigami kot tudi z nemškimi prevodi slovenskih knjig ter s slovenskimi prevodi nemških.

Kot se za slovenski praznik spodobi, je bila nato še zakuska, pri kateri sva se utegnila pogovoriti tudi s tem ali onim Slovincem, ki živi v Nemčiji ali na Dunaju. Ne vem, kolikšen je bil odstotek prisotnih Slovencev, saj nas ni toliko ... in vendar sta bili pozornost in zanimanje, ki smo ju bili deležni, morda ravno zato še večji.

Mirella Urdih Merku

UMRL JE LITERARNI ZGODOVINAR JOŽA MAHNIČ

V Ljubljani je 2. julija preminil eden najuglednejših slovenskih kulturnih delavcev starejše generacije, profesor dr. Joža Mahnič.

Do lani je bil 14 let predsednik, nato častni predsednik Slovenske matice, še prej pa dolgo odbornik. S sodelavci je vedno zelo rad uvrščal v njene knjižne programe tudi kvalitetna dela zamejskih avtorjev in izredno gostoljubno je dajal na razpolago društveno dvorano tudi za pobude iz zamejstva. Pri njegovi založbi je tik po njegovi smrti izšla knjiga Sence in luči z moje poti. Gre za njegove spomine in izbrane eseje, saj je bil do konca bister in delaven.

Joža Mahnič bi 1. oktobra letos dopolnil 91. leto starosti. Rodil se je v Bohinjski Bistrici. Diplomiral je leta 1941 in postal asistent na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Po vojni je 30 let poučeval na ljubljanskih gimnazijah, nato je bil ravnatelj Slovenske knjižnice. Na Akademiji za gledališče je honorarno predaval kulturo izražanja. Če je bila njegova akademska kariera zaradi političnih razmer okrnjena, saj ni bil le velik Slovenec, temveč tudi katoličan in demokrat, se je kot literarni zgodovinar lahko pohvalil z dolgo vrsto knjig in razprav, zlasti o Otonu Župančiču in obdobju Moderne, posvečal pa se je tudi novejšim avtorjem, med njimi Borisu Pahorju, Edvardu Kocbeku, Ivanu Preglju in drugim.

ANTOLOGIJA PRAVLJIC, BAJK IN LEGEND

Pod naslovom Friül Gurizan, Bisia-caria, Goriška je na pobudo furlanskega Raziskovalnega inštituta Achille Tellini pri založbi Chiandetti na kakih 500 straneh izšla antologija goriških pravljic, bajk in legend, ki jo je uredila Adriana Miceu. Med sodelavci so Ferruccio Tassin, ki je napisal uvod, Valdi Calligaris, Ivan Crico in Liliana Mlakar.

Knjiga se vključuje v tematsko zbirko o furlanskem ljudskem izročilu v Furlaniji Julijski krajini. Njena posebnost pa je v tem, da zajema tri različne jezikovne in kulturne specifičnosti, ki bogatijo goriško zemljo, zato je izšla v trojezični obliki, saj je vsaka pravljica, bajka ali legenda zapisana v izvirniku s prevodom v italijanski jezik.

GRADIVO S KONFERENCE ICML

Ugledna britansko-ameriška založba Palgrave je izdala prvi del gradiva z 10. mednarodne konference o manjšinskih jezikih (ICML), ki jo je leta 2005 tehnično pripravil Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu. Tržaška raziskovalka Suzana Pertot ga je skupno s Tomom Priestlyjem in Colinom Williamsom uredila v zborniku Rights, Promotion and Integration Issues for Minority Languages in Europe.

MOZAIKI P. RUPNIKA

V CERKVI SV. PATRA PIJA

Papež Benedikt XVI. si je ob obisku v kraju San Giovanni Rotondo 21. junija ogledal mozaike, ki jih je na hodniku in v kripti orjaške nove cerkve sv. patra Pija s svojim umetniškim ateljejem centra Aletti ustvaril p. Marko Rupnik iz Rima, ter jih blagoslovil. Umetnina meri 2.000 kvadratnih metrov. Na hodniku je 36 prizorov iz življenja sv. Frančiška in sv. p. Pija, v kripti pa je ob upodobitvi Jezusa Kristusa še 18 prizorov. Po mozaični poslikavi nove cerkve v Fatimi in pročelja bazilike v Lurdu je to tretja množično obiskana romarska cerkev, ki jo umetniško povzdigne p. Rupnik.

BORIS PAHOR NA VSE

OSNOVNE ŠOLE

Ministrstvo za šolstvo in šport je ob Dnevu državnosti poslalo vsem osnovnim šolam v Sloveniji zbirko črtic in novel pisatelja Borisa Pahorja Grmada v pristanu, ki je izšla v ponatisu pri tržaški založbi Mladika. Minister Igor Lukšič in državni sekretar Jožef Školč sta se 23. junija javno srečala s pisateljem v Peterlinovi dvorani v Trstu, kjer je pisatelj kritično spregovoril o potrebnosti narodnostne vzgoje v Sloveniji.

DUHOVNIŠKI JUBILEJI

Kaplan Dušan Jakomin je 26. junija slovesno obhajal biserno mašo v Šklednju, saj je bil posvečen leta 1949.

Biseromašnik je tudi upokojeni benediški župnik Emil Cenčič, ki od leta 2006 živi v kraju San Vito al Tagliamento.

Srebrno mašo ob 25-letnici posvetitve pa je 24. junija na Kontovelu obhajal župnik Jože Špeh.

Umrla je skavtska voditeljica Vera Lozej

Po dolgi bolezni je 11. julija v tržaški bolnišnici preminila soustanoviteljica in dolgoletna voditeljica Slovenskih tržaških skavtinj Vera Lozej. Rodila se je 29. oktobra 1922 v Trstu, kjer je maturirala na učiteljskišću. Najdlje, kaka štiri desetletja, je delala kot tajnica na slovenski nižji gimnaziji, zdaj srednji šoli Ivan Cankar v Trstu.

Po koncu vojne je bila 13 let v skupini Katoliške akcije za učiteljice, ki jo je pri Novem sv. Antonu v Trstu vodil kaplan dr. Jože Prešeren. Z nekaterimi izmed njih je leta 1959 ustanovil novo mladinsko organizacijo, Slovenske tržaške skavtinje, ki so danes del Slovenske zamejske skavtske organizacije. Od začetka pa do leta 1974 je bila Vera Lozej požrtvovalna in delavna glavna voditeljica tržaških skavtinj, z mlajšimi voditeljicami pa je sodelovala tudi kasneje. Ko je v letih kontestacije prišlo do razhoda mlajših z duhovnim voditeljem Prešernom, je potegnila z njimi, skrbela pa, da ni prišlo do takih prelomov, ki bi ogrozili obstoj organizacije. Dokler ji je zdravje to dopuščalo, je bila dejavna v cerkvenem zboru in verski skupnosti pri Novem sv. Antonu ter v Marijinem domu v Ul. Risorta.

POSMRTNI ZBORNIK

TEODORA SALE

V knjižni zbirki I Quaderni di Qualestoria, ki jo v Trstu izdaja Deželni inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji Julijski krajini, so izdali zbornik 14 razprav, ki jih je v letih 1960-2005 zgodovinar Teodoro Sala (umrl je leta 2006) posvetil odnosu fašizma do območja nekdanje Jugoslavije. Knjigi z naslovom Il fascismo italiano e gli Slavi del Sud je spremeno besedo prispeval zgodovinar Enzo Collotti.

NAGRADA KRESNIK VOJNOVIČU

Režiser in pisatelj Goran Vojnović je za roman Čefurji raus!, ki ga je žirija izbrala med 111 slovenskimi romani, ki so izšli v letu 2008, prejel nagrado kresnik. Zanj je že prejel nagrado iz Prešernovega sklada in doživel razglasitev za najboljši roman leta. Na podlagi omenjene knjige je nastalo tudi gledališko delo.

SLOVENSKI NOVOMAŠNIKI

Letos je bilo posvečenih 14 slovenskih novomašnikov. Poleg Mirka Butkoviča, ki spada v goriško nadškofijo, je bilo posvečenih še 11 škofijskih duhovnikov (1 v škofiji Koper, 1 v škofiji Novo mesto, 2 v škofiji Murska Sobota, 1 v nadškofiji Maribor, 2 v škofiji Celje in 4 v nadškofiji Ljubljana), redovnika pa sta 2 (minorit iz mariborske in frančiškan iz ljubljanske nadškofije). Prvič po ustanovitvi novih škofij pred tremi leti so bila letos v vseh slovenskih stolnicah duhovniška posvečenja.

20 LET REVIE ISONZO – SOČA

Dvojezična revija Isonzo – Soča, katere odgovorni urednik je Dario Stasi, je praznovala 20-letnico. Zadnjih 12 let je njen založnik družba Transmedia. Srečanja ob jubileju so se 26. junija udeležili tudi predsednik goriške pokrajine Gherghetta in župana Gorice Romoli ter Nove Gorice Brulo.

Prvi diplomanti Studia Art

foto KROMA

foto KROMA

V Kulturnem domu v Trstu so 10. junija izročili diplome prvi generaciji tečajnikov gledališke šole Studio Art, ki so tri leta gojili in izpopolnjevali svoje talente pod vodstvom številnih mentorjev, ki so delali v Trstu, Gorici in Benečiji. Koordinatorica gledališke šole je Maja Lapornik. Posamezni letniki oz. skupine so na produkciji predstavili nekaj svojih odrskih dosežkov.

foto KROMA

foto KROMA

OBČNI ZBORI SKGZ

V preteklih mesecih so se zvrstili občni zbori Slovenske kulturno gospodarske zveze. Za deželnega predsednika je bil potrjen Rudi Pavšič iz Gorice, za pokrajinskega predsednika na Goriškem pa Livio Semolič. Nova sta pokrajinska predsednika na Tržaškem Ace Mermolja in Videmskem Luigia Negro iz Režije.

DIPLOMAT DVEH JUGOSLAVIJ

Višji znanstveni sodelavec Inštituta za kulturno zgodovino ZRC SAZU v Ljubljani in docent v Mariboru zgodovinar dr. Andrej Rahten je objavil monografijo Izidor Cankar – Diplomat dveh Jugoslavij. Gre za osvetlitev političnega dela znanega Slovence, ki je bil med drugim jugoslovanski poslanik v Argentini, Kanadi in Grčiji.

ZBOR BRATUŽ NA SEGHIZZIJU

Goriški mešani pevski zbor Lojze Bratuž, ki ga vodi Bogdan Kralj, je kot edini slovenski zbor nastopil na 48. mednarodnem pevskem tekmovanju Seghizzi v Gorici (6.–13. julija). V sekciji s prostim programom je odnesel zlato priznanje in pa posebno priznanje kot najboljši zbor iz Italije.

25 KNJIG V 25 LETIH

V tržaški kavarni San Marco sta Kulturno društvo Tergeste in založba Antony 2. julija priredila večer ob izidu 25. knjige v 25 letih ustvarjanja pisatelja in časnikarja Dušana Jelinčiča. Gre za romane, eseje, dramska in druga dela ter prevode v italijanščino in nemščino. Večer je vodila Rita Siligato, ob slavljencu pa so najprej spregovorili prevajalci Alenka Možina, Darja Betocchi in Julius Franzot.

UMRL JE PISATELJ PETER BOŽIČ

V noči na 10. julij je v Ljubljani umrl pisatelj in dramatik Peter Božič. Rodil se je 30. decembra 1932 na Bledu. Med vojno je bil deportiran v Nemčijo. Delal je kot knjižničar, učitelj, samostojni književnik, časnikar in javni uslužbenec. Zadnja leta je bil svetnik v ljubljanskem mestnem svetu. Napisal je vrsto kratkih besedil, romanov in dram ter z njimi uveljavljal modernizem.

FAŠIZEM IN SLOVENC

V Muzeju novejšje zgodovine v Ljubljani je do oktobra na ogled razstava Fašizem in Slovenci. Odprli so jo 6. aprila, prikazuje pa zlasti trpljenje slovenskih ljudi v italijanskih taboriščih. To s pomočjo likovnih del, ki so v njih nastala, dokumentov, predmetov in pričevanj.

Ocene

KNJIGE

NATAŠA KONC LORENZUTTI ZGOVORNI JEZIK MOLKA Mohorjeva družba Celje 2009

Pred kratkim je izšla proza **Jezik molka** Nataše Konc Lorenzutti. Za eno izmed dvanajstih zgodb v njej, ki ima naslov Reka, je na 37. literarnem natečaju Mladike februarja 2009 prejela tretjo nagrado. **Jezik molka** je še isto leto izdala Celjska Mohorjeva družba. Spremno besedo h knjigi je napisal Blaž Lukan.

Jezik molka je »zbirka zgodb, namenjenih odraslim«, (že) sedma knjiga avtorice, rojene leta 1970, ki piše tudi za otroke. Njena proza **Ravno prav velik** z ilustracijami Ane Zavadlav je bila leta 2007 nominirana za nagrado Izvirna slovenska slikanica. S Televizijo Slovenija sodeluje kot scenaristka za igrane oddaje otroškega in mladinskega programa.

Nataša Konc Lorenzutti je po izobrazbi diplomirana igralka, a se je »v zadnjih 10 letih oddaljila od poklicnih odrov in predvsem piše.« Na dramsko gledališkem oddelku umetniške gimnazije v Novi Gorici poučuje umetnost govora.

Prozno besedilo **Jezik molka** sestavlja dvanajst krajših pripovedi. Lahko jih beremo posamič, saj so samostojne in zaključene, najverjetneje pa je, da bomo knjigo (vsaj prvič) prebrali od začetka do konca. V celoto povezano kratke pripovedi se nam tako zaozkrožujejo v zgodbo o tričlanski družini, pripovedujejo o ljubezni med moškim in žensko, iz katere se rodi težko pričakovani otrok; družina se vključuje v skupnost, v sedanji prostor in čas. Glavna lika, Magdalena in Matevž, prinašata v družino vsak svoje spomine, na sedanje dogodke se odzivata iz minulih izkušenj. V medsebojnem odnosu teh likov je v ospredju ljubezen, drugo, nič manj opazno čustvo pa je

strah, opisan tako prepričljivo, da bralca pošteno vznemirja in sili k razmišljanju.

Družina je srečna zaradi medsebojne ljubezni in skrbi, s katerima se zoperstavljajo odtujenosti in strahu. V ospredju je lik Magdalena – sodobne žene in mame. Dogodki so večinoma predstavljeni skozi njeno optiko, velikokrat pa pripovedovalec/-ka pogleduje skozi moževe in hčerkinе oči. Zapleti v posameznih zgodbah so čustveni in miselni, torej lirski, oblikovani pa so v razgibanem, dramatičnem dialogu. Upodobljeni so odnosi v družini in z okoljem.

»/.../ Vi ste prefini, gospa! Vi ste najbrž mislili, da boste tukaj komandirali! Pa ste se zmotili! Pri nas so psi vedno srali in bodo še naprej srali. Če mestni psi ne serjejo, gospa, pa pejte nazaj, od koder ste prišli. /.../«

Družina se spreminja in prilagaja, vloge v njej niso streeotipno razdeljene na moške in ženske. V razmerju z okoljem je zanimivo to, kako hitro in bolje kot starša se vanj vrašča otrok. Užaljena starša se pogovarjata o selitvi v drug kraj, hčerka Suzi pa jima odločno pove: »Jaz ne grem nikamor /.../ Jaz sem tukaj doma.«

Navedeni primeri vsaj malo ilustrirajo, kako spretno je v **Jeziku molka** oblikovan dialog. Ob povečevanju napetosti v dogajanju se pripovedovalka umakne in scenarično spregovorijo literarni liki. V sorazmerno kratkem besedilu (80 strani), ki se (samo) zdi preprosto napisano, je pravo izobilje različnih govoric in spretno prepletanje tem, kot so bivanjska, socialna, moralna in poetološka, predvsem pa bo bralec v njem našel marsikaj, o čemer bo še razmišljal. Besedilo ob bivanjskih, družbenih in moralnih vprašanjih zanimivo predstavlja tudi metajezikovno in metafizijsko tematiko.

»Magdalena zamiži od osuplosti. Ne, to ni več slast. Pripoved je prestopila nasipe užitka in se je razlila čez vso pokrajino. Poplavlila je zidove mnogih zgodb, ki jih je sezidala doslej. Ta je bila najbolj resnična od vseh.«

Bralci, ki poznamo pisateljico Natašo Kunc Lorenzutti, vemo, da je snov besedila avtobiografska, seveda pa razmišljamo tudi o tem, kaj pomeni njena trditev v kratkem uvodu v **Jeziku molka**: »/.../ poudarjam, da so vse zgodbe v besedilu izmišljene.«

Trditev razumem kot napotek za branje. Ne gre za osebno izpoved avtorice, čeprav je besedilo v razmišljanjih in subjektivnem oblikovanju besedilnega sveta precej lirsko, temveč za premišljeno in dobro oblikovano sliko sodobnega vsakdanjega življenja.

Marija Mercina

SILVIN EILETZ TITOVA SKRIVNOSTNA LETA V MOSKVI

V Moskvi, na Ulici Boljšaja Dimitrovska 15, stoji ogromno petnadstropno poslopje, ki se mu na vhodu blesti velik relief Marxa, Engelsa in Lenina, na strani pa velik napis RGASPI, ki pomeni Russijski gosudarstvenny arhiv socialni političeskij historii, to se pravi: Ruski državni arhiv za socialno in politično zgodovino. V notranjščini je obširen vestibul, kjer policist kontrolira vsakega, ki hoče v arhiv. Potem ko mu obiskovalec pokaže prepustnico, stopi v dvigalo, ki ga popelje v 5. nadstropje, do pisarne, kjer mora izpolniti vrsto kompliciranih obrazcev. Šele potem ima dostop do obsežnih arhivov. Sodelavci arhiva mu pokažejo, kje naj išče, kar ga zanima.

To pot je lansko leto napravil slovenski zgodovinar dr. Silvin Eiletz, že znan kot avtor knjige **Skrivnost kominterne**, ki jo je nedavno izdala celovška Mohorjeva družba.

Kaj je tokrat tega raziskovalca zanimalo? Zanimal ga je Josip Broz Tito, ki je v Moskvi preživel pet let svoje komunistične ilegale, in sicer od leta 1935 do leta 1940. To so bila leta, ko je Stalinov režim dosegel vrhunec svoje strahovlade, potem ko je obglavil skoraj celotni Leninov partijski vrh. V rusko družbo pa je vnesel vzdušje te-

rorja, s katerim se da primerjati samo jakobinsko leto med francosko revolucijo.

Kaj je Eiletza zanimalo? Predvsem dvoje: kako je mogel Tito-Valter preživeti likvidacijo svojih tovarišev iz Centralnega komiteta KP Jugoslavije in kako se je mogel preko toliko konkurentov, ki so imeli za sabo slavnější partijsko preteklost, prebiti do mesta generalnega sekretarja Komunistične Partije Jugoslavije in se kot tak vrniti ob začetku vojne v Jugoslavijo.

Rezultati, do katerih je slovenski raziskovalec preko mnogih dokumentov prišel, so naslednji.

Tito je Stalinovo strahovlado preživel, čeprav mu je ves čas visela glava na nitki, ne zato, ker bi ga bila ščitila Kominternina, kateri je formalno pripadal. Preživel je, ker je bila nad Kominterno neka druga mogočna sila. NKVD, sovjetska tajna politična policija. Zanj je napisal vrsto karakteristik, v glavnem negativnih, o svojih partijskih tovariših, ki so potem po vrsti – naj omenimo Miletica, Čopića, posebno njegovega predhodnika v vodstvu Partije Gorkića – bili obsojeni na smrt in ustreljeni.

Skratka: Tita je rešilo njegovo udinjanje sovjetski tajni policiji. Ta zaščita mu je pomagala tudi, da se je povzpел na vrh Partije.

Obtožbe, ki jih ta knjiga izreka na račun Tita, so tako hude, da je avtor objavil zadevne dokumente v fotokopiji v ruščini.

Slovenski bralec posebno s pozornostjo sledi omembam pisatelja Prežihovega Voranca, takratnega funkcionarja v Kominterni. Prežihov Voranc ni bil v najboljših odnosih s Titom niti po vojni. Njegova kmečka naravnost se ni skladala s Titovim velikaštvom. Ob pisateljevi smrti so morale zastave, ki so jih izpostavili v Ljubljani, kmalu zginiti s pročelij kulturnih ustanov.

Knjiga se končuje z dvema poglavjema iz poznejšega Titovega življenja, in sicer v zvezi z njegovim najbolj stalinističnim podvigom – z Golim otokom, katerega ideator pa je po splošnem prepričanju Kardelj.

Delo je opremljeno z imenskim kazalom in s seznamom virov ter literature.

Pridobilo bi na vrednosti, ko bi bil pisec pokazal več smisla za stil in za psihologijo.

A. R.

Vsaka slovenska družina ima na mizi MLADIKO

POZABLJENA 250-LETNICA – VALENTIN VODNIK

Tudi obletnice imajo svoje muhe. Lahko se zgodi na primer, da medtem ko nekoga postavijo v soj žarometov, koga drugega, tudi zaslužnega, pustijo v temi.

Trubarjeva 500-letnica, ki je letos obeleževala ozračje slovenskega kulturnega prostora tako v Sloveniji kakor za njenimi mejami, je bolj kot v senco postavila v temo neko drugo pomembno obletnico, 250-letnico rojstva drugega pionirskega predstavnika slovenske kulture, prvega slovenskega pesnika Valentina Vodnika (1758–1819). O Valentinu Vodniku je doslej vladal v slovenskem koledarju praktično molk, če izvzamemo tehtni uvodnik profesorja Janka Kosa v eni od števil revije Zvon.

Zakaj to?

Poleg Trubarja, ki ga je letos zasenčil, Vodnika v slovenski kulturni zavesti zasenčuje Prešeren, in to upravičeno. Zakaj če pri Prešernu lahko govorimo o pesniškem geniju, moramo ob Valentinu Vodniku govoriti samo o talentu. Vendar Valentin Vodnik s svojo zbirko Pesmi za poskušino (1806) ni samo prvi slovenski pesnik, ampak še marsikaj drugega: je na primer s svojimi Ljubljanskimi novicami (1797) prvi slovenski časnikar in s svojo Malo in Veliko pratiko prvi publicist. Da ne govorimo o njegovem vsestranskem prosvetnem delu, od zbiranja narodnega blaga do pisanja šolskih učbenikov.

Torej lik, vsekakor vreden spomina ob 250-letnici rojstva. A verjetno te obletnice nista zasenčila Trubar in Prešeren, ampak si jo je v času latentnega protikatoliškega afekta zasenčil Vodnik sam s svojim duhovniškim poklicem.

O njegovem življenju smo kar do-

bro poučeni tudi iz njegovih zapisov. V Ljubljani, v okraju Šiška, še stoji hiša, v kateri se je rodil. Da se je po gimnaziji odločil za frančiškanski red, je verjetno vplivala družinska tradicija, zgled strica Marcela, frančiškana v Novem mestu. Vendar Valentin, ta šegavi Gorenjec, na red Asiškega ubožca ni mogel biti pretirano navezan, če se je od škofa Herbersteina pustil postaviti v dušnopastirsko službo. Po kakih desetih letih službovanja od Dolenjske (Ribnica) do Gorenjske (Koprivnik) in Ljubljane je prešel, ne da bi pustil duhovništvo, v prosvetno službo kot profesor na ljubljanski gimnaziji, pod francosko okupacijo pa kot važen šolski funkcionar.

Še ni razčiščeno vprašanje, ali je bil član ljubljanske framašonske lože.

Sicer pa ga je pod vplivom barona Zoisa, začetnika slovenskega razsvetljenstva, vsega prevzela kultura. Posvetil se ji je vsestransko, od zbiranja narodnega blaga do pisanja slovnice in šolskih knjig in do prevajanja, tudi če je šlo za knjige, kakršna je Kuharska knjiga. Njegovo časnikarsko delo smo omenili. Njegove Ljubljanske novice niso izhajale v več kot 100 izvodih, imele pa so samo 34 naročnikov. Te številke žalostno presenečajo, posebno če jih primerjamo z nakladami protestantskih knjig v 16. stoletju.

Skratka, poleg pesnika je Valentin Vodnik vsestranski narodni delavec na vseh področjih, začeni s jezikoslovjem. Vendar je od prihodnosti pričakoval samo pesniški spomin:

Ne hčere ne sina

po meni ne bo.

dovolj je spomina,

me pesmi pojo.

Vsekakor če Vodnik ni Prešeren, je človek, odprt poeziji in kulturi. Ni bil zaman zelo izobražen, doma v antičnih in modernih jezikih, tako na primer v francoščini, ki jo je v šoli tudi učil. Njegova poezija je prežeta s kulturo.

Tudi po značaju ni bil Prešeren, če pogledamo v njegovo politično zadržanje pod Napoleonom in po njem. Toda ta prilagodljivost se ne da primerjati z vetrnjaštvom nekaterih drugih poetov njegovega časa, na primer Italijana Montija.

Lik Valentina Vodnika se nam predstavlja v merah civilne in kulturne korektnosti.

A. R.

»Toda ali je to sploh potrebno vedeti?«

(Komentar k Poetični teologiji g. Zvoneta Štrublja, 1. del, Mladika 1/2009)

Ko sem bil zagledal na str. 9 besedi »Poetična teologija«, sem bil veselo presenečen. V svetovni literaturi – vsaj jaz – tega naziva doslej nisem opazil. Čudovito, sem si mislil, da Slovenec odkriva novo razvejenost teologije. V tem prijetnem čustvu sem prebiral zares pesniško sporočilo. Do konca 10. strani. In tu se mi je ob enem samem stavku zataknilo. Ta stavek sem povzel v naslov in ga ponovim: »Toda ali je to sploh potrebno vedeti?« Beseda »to« se nanaša na malo prej izrečeno vprašanje: »... je bil starček Simeon zgodovinska osebnost?«

Naj mi spoštovani esejist tega sicer tako lepega članka oprosti, da na njegovo vprašanja jasno odgovorim: TO je potrebno vedeti.

Gre namreč za teologijo, četudi pod poetičnim vidikom. »Teologija se izneveri sama sebi, če neha biti refleksija o veri Cerkve.« (Avery Dulles: Teologija kot obrt. Crossroad, New York 1955, str. x-xi; v izvirniku: Avery Dulles, The Craft of Theology.) Temeljni razglas 2. Vat. zbora »Dei Verbum« na novo poudarja tisočletno zvestobo Katoliške Cerkve in njenih katoličanov resničnosti Svetega pisma in apostolskega izročila. V odlomku št. 210 izjavlja, da je oboje, Sv. Pismo in izročilo, to, kar daje Cerkvi gotovost z ozirom na celotno razodetje.

Po tem izročilu je sveti Luka napisal evangelij, ki nosi njegovo ime. Po tem izročilu je ta evangelij tudi zgodovinsko najbolj dosleden. Kar Luka poroča, da se je zgodilo, je tudi dva tisoč let pozneje še zmeraj zgodovina. Pred dvema letoma je anglikanski biblični znanstvenik Martin Mosse izdal knjigo z naslovom Trije Evangeliji, s podnaslovom Problem sinoptičnih evangelijev kot uvod v zgodovino Nove Zaveze. (V izvirniku: The Three Gospels. New Testament History Introduced by the Synoptic Problem. Paternoster Biblical Monographs, Milton Keynes, Colorado Springs, Hyderabad 2007). Odločno brani zgodovinski značaj tretjega evangelija kot nekakšno »živo skalo« (»bedrock«), na katero se naslanjajo skoraj vsi trenutno živeči protestantski biblični izvedenci. G. Mosse potanko analizira stališča drugače mislečih in pišočih, in dokaže šibkost njihovih idej, dostiokrat v sporu s podatki zgodovine.

Torej je starček Simeon resnična oseba. In ker je resnična oseba, ima poetičnost g. Štrublja pravo vrednost. Je namreč poezija svete resničnosti.

Vladimir Kos
Tokio 2009

za smeh in dobro voljo

»Obdolženi je že petnajstič pred sodiščem, toda temu je kriva slaba družba, njegovi stari kvazi prijatelji, ki bi se jih moral iznebiti,« je rekel zgovornik obdolženega. »Resnično, za vse je kriva njegova slaba družba! No, obdolženi, povejte sodniku, s kom se zadnja leta največ družite!«

»S policisti, odvetniki in sodniki,« pojasni obdolženec.

»V življenju moraš biti dober in se truditi, da vsak dan osrečiš vsaj enega človeka!« je rekel oče svojemu sinu.

»Včeraj sem osrečil dva!« se je pohvalil sinko.

»Koga pa?« se je začudil oče.

»Babico in dedka! Obiskal sem ju po šoli, ko pa sem odšel, sta bila oba zelo srečna!«

listnica uprave

DAROV V SPOMIN:

V spomin na mamo Lojzko, očeta Jožeta in sestro Matejko daruje 100,00 € za Mladiko Joži z družino.

V spomin na dr. Egidija Vršaja daruje H. P. 50,00 € za Mladiko.

V spomin na Matejko Maver daruje Breda Susič 50,00 € za Gledališko skupino Slovenskega kulturnega kluba.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Novosti Mladika

LITERARNI PRVENEC

23,00 €

Vilma Purič
BURJIN ČAS

Roman o ljubezni
in vojni na
obronkih Krasa.

23,00 €

Evelina Umek
PO SLEDEH
FATE MORGANE

Življenjske sledi svetoivanske
pisateljice Marice Nadlišek Bartol.

Pino Roveredo
SPOROČI MI
Prev. Magda Jevnikar

»Roveredova dela so prave
mojstrovine.« (Claudio Magris)

14,00 €

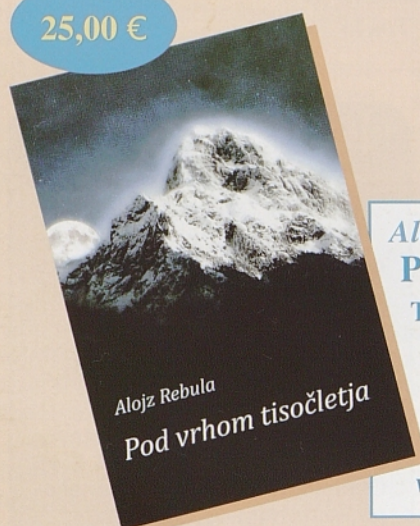

Pino Roveredo
Sporoči mi

Umberto Saba
BEVO QUEST'ASPRO VINO
PIJEM TO TRPKO VINO
Prev. Jolka Milič

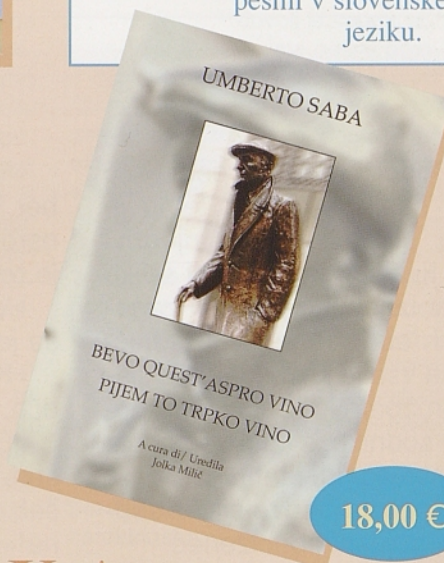
Prvi zajetni prikaz Sabovih
pesmi v slovenskem
jeziku.

25,00 €

Alojz Rebula
POD VRHOM
TISOČLETJA
Dnevnik 1996-1999

»Dnevnik: to so orgle.
Iz katerih lahko privabiš
vsakršno muziko.«

18,00 €

M založba MLADIKA